ΕΠΙΝΙΚΙΟΝ
Rhythmo Teutonico

Ludovico Regi
acclamatum,

Cum Nortmannos
An. DCCC LXXXIII.

vicisset.

Ex Codice Manuſcripto Monaſterii Elnonenſis ſive S. Amandi in Belgio,
per

DOMNUM JOHANNEM MABILLON,
Presbyterum ac Monachum Ordinis S. Benedicti è Congregatione S. Mauri deſcriptum,

Interpretatione Latinâ & commentatione Hiſtoricâ
illuſtravit

JO. SCHILTER.

Editio Secunda

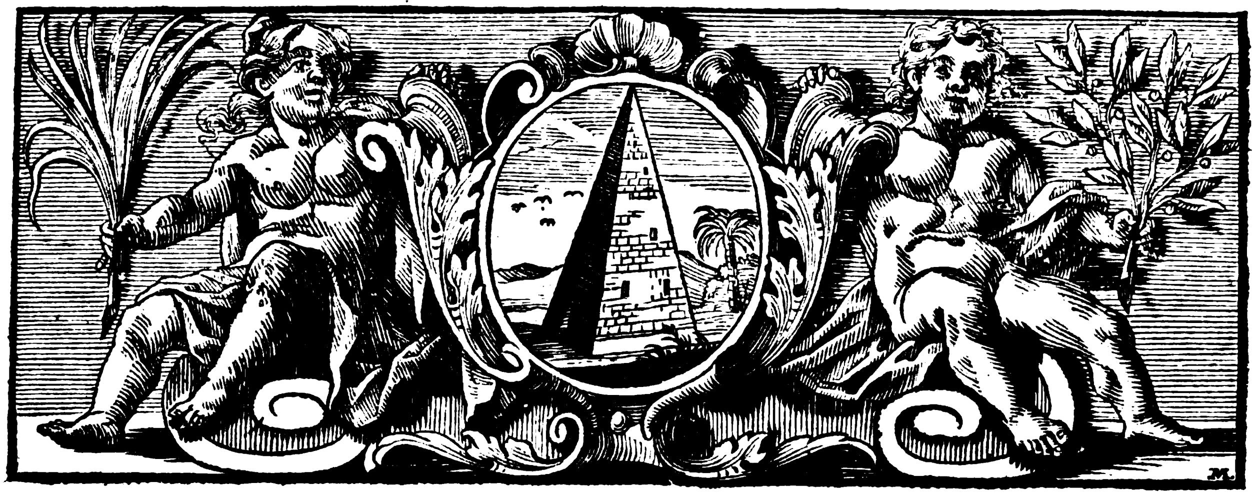
additis ex avtographo B. Schilteri nonnullis Auctior & emendatior, notis textui ſubjectis.

ULMÆ,
Sumptibus DANIELIS BARTHOLOMÆI,
MDCC XXVII.

R. P.
DOMNO JO. MABILLON
S. P. D.
JO. SCHILTER.

TRiennium eſt, aut quod excurrit, Vir celeberrime, quod è Galliis redux Dom. d'Eyben, Conſiliarius nunc Ducis Luneburgenſis, inter alias Galliarum gratias, etiam à Tua humanitate ſe obtinuiſſe prædicavit inſigne monumentum antiquitatis Teutonicæ, deſcriptum Rhythmum de Ludovico R. Ludovici filio: id quod avidè ipſe arripui, deſcripſi unà cum ſubjecto [illegible]etamento ſummario latino, & hactenus per horas ſuccisivas, inter alias varii ge[illegible]um hujus ſtudii, tum forenſes occupationes conſideravi, donec nuper tandem ne[illegible]o animi inſtinctu, feriò id agreſſus, & verborum interpretationem curatiùs inqui[illegible]historiam Francicam contuli; ubi cum aliquantum diſſentire ab dicto interpreta[illegible]cogerer, commentationes conjeci in chartam, & Schmidio meo apud Vos ea de[illegible]pſi, qui cum ſemel atque iterum ſignificarit, Vobis haud ingratam fore mearum rerum communicationem, nolui eam differre, imprimis cum non ſim certus, num ego vel is à quo copiam ſumſi, accuratè per omnia deſcripſerimus: unde neceſſe ratus ſum, ut Vobis, Vir Clariſſime, ante omnia ſub cenſuram mitteretur, ut cum Originali, ſi fortè ad manus, vel ſaltem cum Veſtra deſcriptione adhuc ſemel conferretur, & ſi non grave fuerit, de αὐθεντίᾳ MSti aliquid peculiare moneretur. Neque enim diffiteor, me putare, pauca quædam vitio ſcripta eſſe, quæ ſuo loco notavi, & in quibus reviſio quid additura eſt. Suſpicio quo-

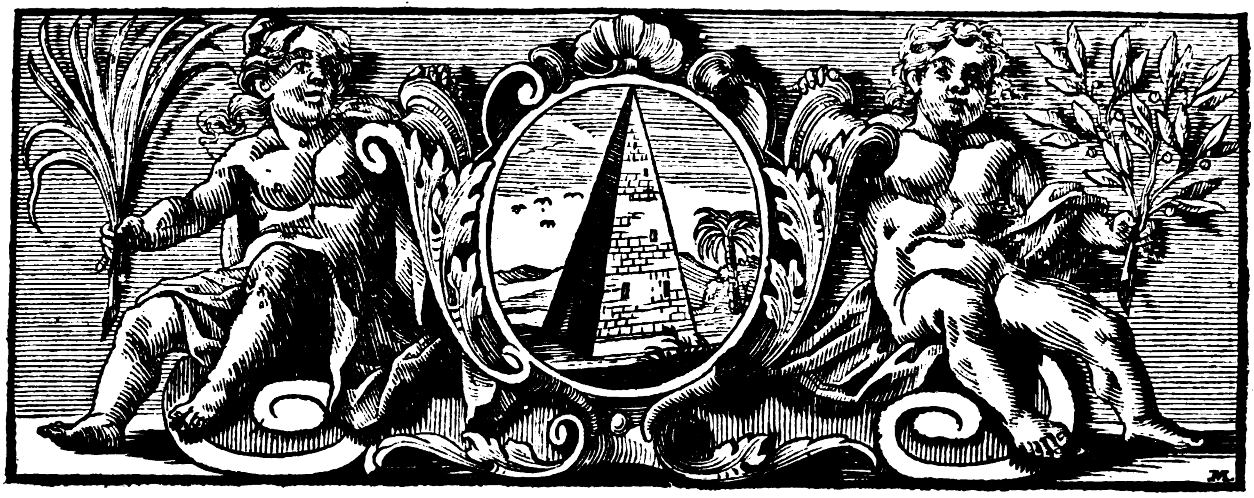
R. P.

O JO. MABILLON

S. P. D.

O. SCHILTER.

…ium est, aut quod excurrit, Vir celeberrime, … è Galliis redux Dom. d'Eyben, Consiliarius nunc Ducis …urgensis, inter alias Galliarum gratias, etiam à Tua hu-…ate se obtinuisse prædicavit insigne monumentum antiqui-… Teutonicæ, descriptum Rhythmum de Ludovico R. Lu-…i filio: id quod avidè ipse arripui, descripsi unà cum subjecto …o latino, & hactenus per horas succisivas, inter alias varii ge-…m forenses occupationes consideravi, donec nuper tandem ne-…riò id agressus, & verborum interpretationem curatiùs inqui-…m contuli; ubi cum aliquantum dissentire ab dicto interpreta-…tationes conjeci in chartam, & Schmidio meo apud Vos ea de re scripsi, qui cum semel atque iterum significarit, Vobis haud ingratam fore mearum rerum communicationem, nolui eam differre, imprimis cum non sim certus, num ego vel is à quo copiam sumsi, accuratè per omnia descripserimus: unde necesse ratus sum, ut Vobis, Vir Clarissime, ante omnia sub censuram mitteretur, ut cum Originali, si fortè ad manus, vel saltem cum Vestra descriptione adhuc semel conferretur, & si non grave fuerit, de αὐθεντίᾳ MSti aliquid peculiare moneretur. Neque enim diffiteor, me putare, pauca quædam vitio scripta esse, quæ suo loco notavi, & in quibus revisio quid additura est. Suspicio quo-

R. P.

JO. MABILLON

S. P. D.

O. SCHILTER.

…ium est, aut quod excurrit, Vir celeberrime, … è Galliis redux Dom. d'Eyben, Consiliarius nunc Ducis …urgensis, inter alias Galliarum gratias, etiam à Tua hu…ate se obtinuisse prædicavit insigne monumentum antiqui… Teutonicæ, descriptum Rhythmum de Ludovico R. Lu…i filio: id quod avidè ipse arripui, descripsi unà cum subjecto …o latino, & hactenus per horas succisivas, inter alias varii ge…m forenses occupationes consideravi, donec nuper tandem ne…riò id agressus, & verborum interpretationem curatiùs inqui…m contuli; ubi cum aliquantum dissentire ab dicto interpreta…tationes conjeci in chartam, & Schmidio meo apud Vos ea de re scripsi, qui cum semel atque iterum significarit, Vobis haud ingratam fore mearum rerum communicationem, nolui eam differre, imprimis cum non sim certus, num ego vel is à quo copiam sumsi, accuratè per omnia descripserimus: unde necesse ratus sum, ut Vobis, Vir Clarissime, ante omnia sub censuram mitteretur, ut cum Originali, si fortè ad manus, vel saltem cum Vestra descriptione adhuc semel conferretur, & si non grave fuerit, de αὐθεντία MSti aliquid peculiare moneretur. Neque enim diffiteor, me putare, pauca quædam vitio scripta esse, quæ suo loco notavi, & in quibus revisio quid additura est. Suspicio quo-

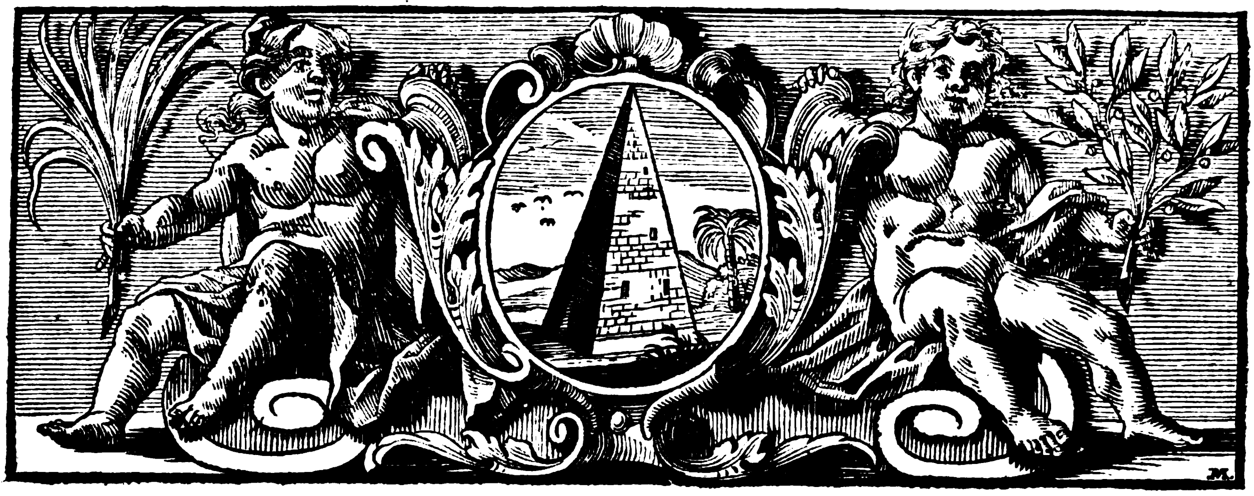
R. P.

O JO. MABILLON

S. P. D.

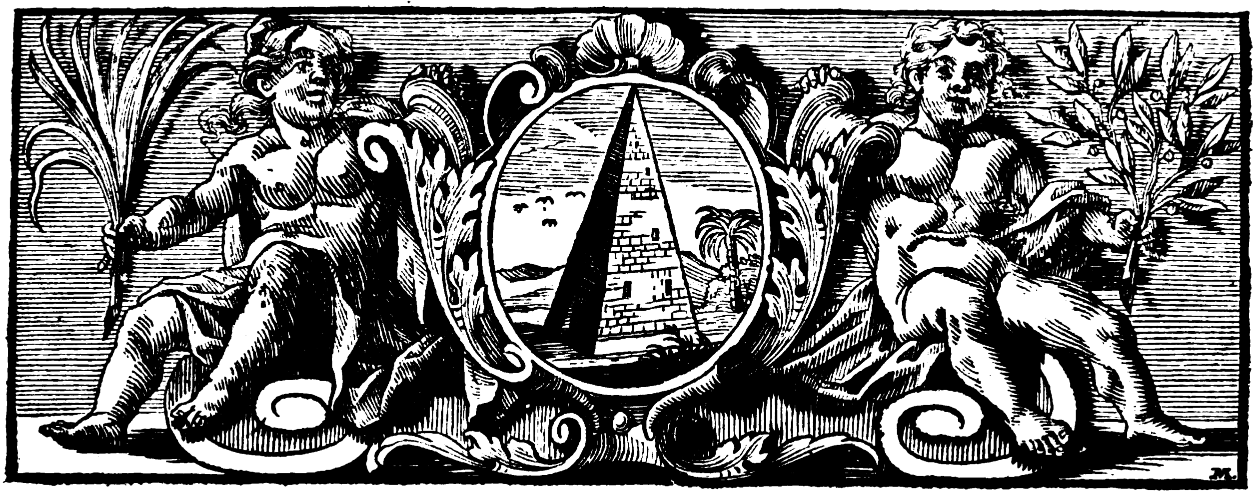
O. SCHILTER.

...ium est, aut quod excurrit, Vir celeberrime, è Galliis redux Dom. d'Eyben, Consiliarius nunc Ducis ...urgensis, inter alias Galliarum gratias, etiam à Tua hu...ate se obtinuisse prædicavit insigne monumentum antiqui... Teutonicæ, descriptum Rhythmum de Ludovico R. Lu...i filio: id quod avidè ipse arripui, descripsi unà cum subjecto ...o latino, & hactenus per horas succisivas, inter alias varii ge...m forenses occupationes consideravi, donec nuper tandem ne...eriò id agressus, & verborum interpretationem curatiùs inqui...m contuli; ubi cum aliquantum dissentire ab dicto interpreta...tationes conjeci in chartam, & Schmidio meo apud Vos ea de re scripsi, qui cum semel atque iterum significarit, Vobis haud ingratam fore mearum rerum communicationem, nolui eam differre, imprimis cum non sim certus, num ego vel is à quo copiam sumsi, accuratè per omnia descripserimus: unde necesse ratus sum, ut Vobis, Vir Clarissime, ante omnia sub censuram mitteretur, ut cum Originali, si fortè ad manus, vel saltem cum Vestra descriptione adhuc semel conferretur, & si non grave fuerit, de αὐθεντία MSti aliquid peculiare moneretur. Neque enim diffiteor, me putare, pauca quædam vitio scripta esse, quæ suo loco notavi, & in quibus revisio quid additura est. Suspicio quo-

R. P.
O JO. MABILLON
S. P. D.
O. SCHILTER.

ium eſt, aut quod excurrit, Vir celeberrime, è Galliis redux Dom. d'Eyben, Conſiliarius nunc Ducis urgenſis, inter alias Galliarum gratias, etiam à Tua hu-ate ſe obtinuiſſe prædicavit inſigne monumentum antiqui-Teutonicæ, deſcriptum Rhythmum de Ludovico R. Lu-i filio: id quod avidè ipſe arripui, deſcripſi unà cum ſubjecto o latino, & hactenus per horas ſuccifivas, inter alias varii ge-m forenſes occupationes conſideravi, donec nuper tandem ne-riò id agreſſus, & verborum interpretationem curatiùs inqui-m contuli; ubi cum aliquantum diſſentire ab dicto interpreta-tationes conjeci in chartam, & Schmidio meo apud Vos ea de re ſcripſi, qui cum ſemel atque iterum ſignificarit, Vobis haud ingratam fore mea-rum rerum communicationem, nolui eam differre, imprimis cum non ſim cer-tus, num ego vel is à quo copiam ſumſi, accuratè per omnia deſcripſerimus: unde neceſſe ratus ſum, ut Vobis, Vir Clariſſime, ante omnia ſub cenſuram mitteretur, ut cum Originali, ſi fortè ad manus, vel ſaltem cum Veſtra deſcri-ptione adhuc ſemel conferretur, & ſi non grave fuerit, de αὐθεντίᾳ MS[ti] aliquid peculiare moneretur. Neque enim diffiteor, me putare, pauca quædam vitio ſcripta eſſe, quæ ſuo loco notavi, & in quibus reviſio quid additura eſt. Suſpicio quo-

R. P.

O JO. MABILLON

S. P. D.

O. SCHILTER.

ium eſt, aut quod excurrit, Vir celeberrime, è Galliis redux Dom. d'Eyben, Conſiliarius nunc Ducis urgenſis, inter alias Galliarum gratias, etiam à Tua huate ſe obtinuiſſe prædicavit inſigne monumentum antiqui-Teutonicæ, deſcriptum Rhythmum de Ludovico R. Luti filio: id quod avidè ipſe arripui, deſcripſi unà cum ſubjecto o latino, & hactenus per horas ſuccifivas, inter alias varii gem forenſes occupationes conſideravi, donec nuper tandem neriò id agreſſus, & verborum interpretationem curatiùs inquim contuli; ubi cum aliquantum diſſentire ab dicto interpretatationes conjeci in chartam, & Schmidio meo apud Vos ea de re ſcripſi, qui cum ſemel atque iterum ſignificarit, Vobis haud ingratam fore mearum rerum communicationem, nolui eam differre, imprimis cum non ſim certus, num ego vel is à quo copiam ſumſi, accuratè per omnia deſcripſerimus: unde neceſſe ratus ſum, ut Vobis, Vir Clariſſime, ante omnia ſub cenſuram mitteretur, ut cum Originali, ſi fortè ad manus, vel ſaltem cum Veſtra deſcriptione adhuc ſemel conferretur, & ſi non grave fuerit, de αὐθεντίᾳ MS[ti] aliquid peculiare moneretur. Neque enim diffiteor, me putare, pauca quædam vitio ſcripta eſſe, quæ ſuo loco notavi, & in quibus reviſio quid additura eſt. Suſpicio quo-

R. P.

DOMNO JO. MABILLON

S. P. D.

JO. SCHILTER.

TRiennium eſt, aut quod excurrit, Vir celeberrime, quod è Galliis redux Dom. d'Eyben, Conſiliarius nunc Ducis Luneburgenſis, inter alias Galliarum gratias, etiam à Tua humanitate ſe obtinuiſſe prædicavit inſigne monumentum antiquitatis Teutonicæ, deſcriptum Rhythmum de Ludovico R. Ludovici filio: id quod avidè ipſe arripui, deſcripſi unà cum ſubjecto interpretamento ſummario latino, & hactenus per horas ſuccisivas, inter alias varii generis tum hujus ſtudii, tum forenſes occupationes conſideravi, donec nuper tandem neſcio quo animi inſtinctu, feriò id agreſſus, & verborum interpretationem curatiùs inquiſivi, & hiſtoriam Francicam contuli; ubi cum aliquantum diſſentire ab dicto interpretamento cogerer, commentationes conjeci in chartam, & Schmidio meo apud Vos ea de re ſcripſi, qui cum ſemel atque iterum ſignificarit, Vobis haud ingratam fore mearum rerum communicationem, nolui eam differre, imprimis cum non ſim certus, num ego vel is à quo copiam ſumſi, accuratè per omnia deſcripſerimus: unde neceſſe ratus ſum, ut Vobis, Vir Clariſſime, ante omnia ſub cenſuram mitteretur, ut cum Originali, ſi fortè ad manus, vel ſaltem cum Veſtra deſcriptione adhuc ſemel conferretur, & ſi non grave fuerit, de αὐθεντία MS^ti^ aliquid peculiare moneretur. Neque enim diffiteor, me putare, pauca quædam vitio ſcripta eſſe, quæ ſuo loco notavi, & in quibus reviſio quid additura eſt. Suſpicio quo-

que & Dn. Obrechto & mihi ſuborta de genuitate primæ ſtrophæ , tum quod vocabula paulò recentiora videantur quàm in ſequentibus, quæ vetuſtius ſeculum redolent, tum etiam ob ſcripturam nominis *Hludovicus* variantem. Sed & alia vocabula cum adſpiratione ſcribuntur hîc, ut *ibm*, *ſebr*, &c. quæ Otfridô, Willeramo & aliis tum ſine ea veniunt. v. 35. etiam mutilatus videtur, ſi ad rhythmum & cantum referatur, quod tum utique conſuetum fuiſſe conſtat, & vel Otfridus in præfatione teſtatur. Genus metri quodammodo ad Glyconicum accedit, ſed liberum tamen & homoeoteleutum, ut Otfridi, & Willerami, coæva carmina: ineſt tamen aliquis numerus poëticus, etſi incertus & vagus. Sed & ſtylus ſtrictior, quàm in proſa cernitur. Obtinui præterito anno operâ Schmidii noſtri à perilluſtri Domino Sparwenfeldio Barone Suecico, Sæmundi Poëtæ Suecici vetuſtiſſimi carmina MSS. in quibus & numerus & ſtylus quoque hujusmodi, ſed ſine rhythmo. Atque certè hoc genus carminis ſine homoeoteleuto vetuſtius mihi videtur, atque Hebræis quoque & ipſi Jobo uſurpatum. Adjicio quoque antiquum aliquod ſcripturæ genus lapidi inciſæ, ſupra januam templi in Villa Thuringiæ in Comitatu Glichenſi vetuſtiſſimo, quo loco etiam S. Bonifacius ſæpe verſatus; locus is hodie dotalis factus Academiæ Jenenſis. Videor mihi veſtigia quædam de Ludoviciana diviſione regni inibi deprehendiſſe, ſed necdum ſatis mihi facere poſſum: non ſunt literæ ſingulares, aliàs enim alphabetum foret ad centum literas: unde nec inter ſecreta Caroli M. alphabeta referri poterit hæc ſcriptura, de quibus mentionem ex Otfridi Grammaticis fecit Trithemius in Polygraph. lib. ult. p. m. 589. niſi præter alphabeta & alios characteres invenerit Carolus ſiglis ſimiles, quales hîc obſervare videor mihi, atque idem Trithemius in repetita editione MS. quam Lambecius l. 2. Bibl. c. 5. p. 463. laudat, ait: Otfridum & alios quosdam characteres interſeruiſſe, quibus Carolum in arcanis uſum fuiſſe idem dixerit. Sed quàm malè actum cum antiquitate noſtræ gentis, quod nec Caroli nec Otfridi inſtitutiones Grammaticæ, in tanta chartæ vilitate & inventa arte Typographica, poſteris ſervatæ. Anne quæſo in Veſtri S. Ordinis Archivis, quibus ille πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, illa fragmenra Caroli & Otfridi, itemque Keronis integra translatio Regularum Veſtrarum, reperitur. quàm malè meruit de republ. literaria & lingua imprimis Alemannica Goldaſtus, qui maluit iſtud tale quale Gloſſarium conficere, quàm integrum textum imprimi facere. Tu verò Vir perreverende & Clariſſime vale & cenſuram adhibe rigoroſam, quæ balſamum erit capiti meo. Dab. Argentorati,

9. Mart. M DC XCII.

R. P. Do-

R. P.

Domno Jo. Mabillon

Viro Clar.

S. P D.

Jo. Schilter.

NOn dubito Vos meas una cum interpretatione Rhythmi Ludoviciani per Dn. Smidium nuper accepiſſe, ex quo limam Veſtram atque cenſuram lubens præſtolor. Interea quum exhibitor harum, ex Scholis noſtris egreſſus, doctrinâ, ſtudio antiquitatis, & modeſtiâ ſe omnibus commendans, Cos. Wenkeri filius, ad Vos excurrens, à me commendatitias peteret, nefas duxi eas ad TE cumprimis denegare: præſertim quum inſuper hoc argumentum ſuperiori commentatiunculæ adjiciendum ratus, nimirum an ex idiomate linguæ conficiatur, non intelligi ibi Regem Franciæ Occidentalis, ſed Orientalis; ſi enim Regi Fr. Occid. carmen hoc fuiſſet decantatum oblatumve, non in iſta lingua Francica Orientali, ſed in lingua Provinciali ſive Franciæ Occidentalis jam tum propria fuiſſet confectum, quippe quæ jam tum vigebat non tantum in Aula Regia, ſed etiam in communi, uti vel ex formulis fœderis & juramenti inter Ludovicum I. Regem Franciæ Orientalis & Carolum fratrem R. Fr. Occid. patet, tum Reges tum ſubditos diverſis linguis uſos. Sed de hoc judices. Vale & fave. Dab. raptim XIV. Cal. Maj. MDCXCII.

Clariſſime & Eruditiſſime Domine,

PUdet me quod tam diu reſponſum diſtulerim ad id quod de rythmo Germanico jam pridem ſciſcitatus es. In cauſa fuit, non certe incuria mea, ſed indiligentia eorum, quibus curam conſulendi autographi commiſeram. Id vero rejiciunt in confuſionem librorum ſuorum, qui in acervum congeſti ſunt, ob violatum ex nupero terræ motu fornicem ſuæ Bibliothecæ. Revolvit tandem codices omnes, uti aſſerit, Bibliothecæ cuſtos, nec invenit quod quærebamus. Litteras ejus rei indices oſtendi Domino Smithe aliiſque amicis tuis qui in hac urbe verſantur, eas ad te miſſurus, ſi tanti eſſet, ad liberandam fidem meam. Rem iterum commendavi uni ex noſtris, qui ante paucos dies Inſulas profectus eſt. Si quid proficiet, faciam te quam primum certiorem. Ceterum gratias Tibi Clariſſime Domine, ago quam maximas, tum ob præclara benevolentiæ tuæ teſtimonia, quibus me non ſemel honoraſti, tum ob transmiſſos ad me libellos tuos, in quibus eruditionem tuam ea qua par eſt reverentia ſuſpicio. Utinam medius ille paries, qui nos religionis intervallo ſeparat, dejectus eſſet ut in unum Chriſti corpus coaleſceremus! Faxit Deus ut tandem aliquando votum hac de te meum ſuccedat. De litteratis noſtris non eſt quod

ad te

ad te scribam, cum habeas in hac urbe adolescentes gnavos & bene morigeratos, qui te de omnibus moneant. Tantum vale & studiis nostris favere perge. Luteciæ Paris, Idib. Julii 1693.

Clarissime Domine,

Tui Studiosissimus

Fr. Joh. Mabillon. M. B.

---

a Tournay, le 9. Mars, 1693.

Mon Reverend Pere,

EStant allé ces jours passez à St. Amand, j'y ay executé les ordres dont il Vous a plus m' honorer. Le Bibliothecaire me dit, qu'une voute de la Bibliotheque qui estoit tombée lors du dernier tremblement de terre, & qui n'estoit point encore tout à fait reparée, l'avoit mis dans un grand desordre, que cependant il feroit ses diligences pour trouver le manuscrit auquel se devoit faire la collation que Vous souhaitez. Depuis il m'a renuoié Votre copie sans collation, me mandant qui il n'avoit pu trouver le Manuscrit. je ne vous renuoie pas cette copie, dans le dessein de prier le dit Bibliothecaire de faire de nouvelles recherches & de satisfaire s'il se peut à vos souhaits. Si cependant vous trouvez bon de la retirer, obligez moy de me le faire sçavoir & au surplus d'estre bien persuadé qu'on ne peut estre avec plus d'estime & de veneration que je suis

Mon Reverend Pere,

Vostre tres-humble & tres-obeissant serviteur

D. R. De Los.

RHYTH-

Stemma Genealogicum LVDOVICI Regis Franciæ Occiduæ.

CAROLVS M.

LVDOVICVS PIVS
ob. 840. XII. Kal. Sept.

- **Lotharius Imp.** ob. 855.
  - Ludovicus II. Imp. ob. 875.
  - Lotharius R. Lotharingiæ. ob. 899.
    - Hugo ex Walthrada
  - Carolus. Rex Provinciæ ob. 863.
- **Pipinus.**
  - Pipinus.
- **LVDOVICVS I. Rex Germ.** ob 875. V. Kal. Sept.
  - Carolomannus. R. Bavariæ ult. ob. 880.
    - Arnulphus. Imp. 888. ob. 900.
      - Ludovicus III. R. German. nat. 893.
  - LVDOVICVS II. R. German. Victor Normannorum juxta Carbonariam, an. 880. ob. 882. M. Aug.
  - Carolus Crassus Imp. 880. ob. 888. Idib. Jan.
- **Carolus Calvus. Imp.** an. 875. ob. 877. 6. Oct.
  - Ludovicus Balbus Imp. ob. 878. M. Octob.
    - LVDOVICVS Rex Franciæ Occid. Victor Normannorũ an. 883. in loco Sodalcürch. De quo præsens Carmen. (ex Concubina)
    - Carolomannus Rex Burgund. & Aquitan. (ex Concubina)
    - Carolus simplex. (ex Regina.)

V. Regino p. 57. A. 878.

RHYTHMUS ANTIQVVS
LUDOVICO
REGI FRANCORVM
VICTORI NORTMANNORVM
ACCLAMATUS.

E*inen kuning vveiz ich,*
heiſſet herr Ludvvig,

R*Egem novi,*
vocatur Dominus LUDOVICUS,

COMMENTATIO.

Mos Gentium res geſtas carminibus complecti.

OMnibus gentibus, imprimis quoque Teutonicis & Celticis ſemper in uſu fuit, rerum geſtarum memorias carminibus celebrare & poſteris relinquere. Quem morem ex Oriente Celtas transportaſſe, Gomeri quippe poſteros, probabile eſt. Idem enim Orientalibus populis in uſu. Celebre eſt Epinikion Moſaicum extincto Pharaone, *Exod. XV.* Antiquius illo idem Moſes *Num. XXI. 27.* refert ex Annalibus Amorhæorum, quum Sehon, Rex Amorhæorum contra Regem Moab victoria potitus fuiſſet; ait: *Idcirco dicitur in proverbio.* i. e. carmine vulgari, Epinikio:

> *Venite in Heſebon:*
> *Ædificetur & conſtruatur civitas Sebon.*
> *Ignis egreſſus eſt de Heſebon,*
> *Flamma de opido Sebon:*
> *Et devoravit Ar Moabitarum & habitatores excelſorum Arnon:*
> *Væ tibi Moab,*
> *Periſti popule Chamos.*
> *Dedit filios ſuos in fugam:*
> *Et filias in captivitatem Regi Amorrhæorum, Sebon.*
> *Jugum eorum diſperiit ab Heſebon uſque Dibon.*
> *Laſſi pervenerunt in Nophe & uſque Medaba.*

Celtarum quoque.

Teutones quod attinet, nota ſunt Corn. Taciti *de Mor. Germ. c. 3.* & Cluverii congeſta *L. I. Germ. Antiq. c. LI.* Jornandes *de reb. Getic. c. V. Gothorum ſtudium fuit primum, inter alias gentes vicinas arcus intendere nervis,* —— *Ante quod etiam cantu Majorum facta modulationibus citharisque canebant, Ethespamaræ, Hanalæ, Fridigerni, Widiculæ, & aliorum, quorum in hac gente magna opinio eſt, quales vix Heroas fuiſſe, miranda jactat antiquitas.* Atque iſta vetuſta Celtarum carmina in ſcripturam utique redacta, recte arguit Kriegsmann. *Conject. de Germ. Gent. Orig. c. VI.* H. Conringius quidem *de Antiq. Stat. Helmſt. p. 2.* ait: *Veterum fabularum indubie magna olim copia, quoniam carmina pro annalibus tum fuerunt.* Et *p. 18.* paulo vehementius invehit: *Quoniam gentium illarum antiquæ omnes narrationes nituntur fide priſcorum carminum, fuerintque præter carmina & paucas rupium inſcriptiones non alia populorum illorum quondam hiſtorica monumenta, idque more communi omnium olim Germanorum, quod ex Tacito notum eſt, non magis tuto illis credas, quam Græcorum Latinorumque Poëtarum fabulis: quæ ubivis gentium fuit ſemper carminum illaudabilis licentia.* Verum enim vero quod pace beatorum Manium dixerim, diſcrimen magnum arbitror eſſe inter fabulas Græcorum Latinorumque Poëtarum, & inter Carmina Bardorum Celticorum, quod in Præfatione ad Otfridi Volumen Evangelicorum deductum: & ad Poëma vetus Germanicum de bello Caroli M. contra Saracenos in Hiſpania pluribus, DEO volente, exponetur. *

Fides carmin.

[* *Hoc utinam effeciſſet Schilterus. Verum nihil iſtiusmodi extat neque in Præfatione illius ad Otfridum: neque ad Carmen de Bello Caroli M. Hiſpanico. Nimirum conceperat animo opus affectum, Vir optimus (ut complures alii eruditorum) quod effectui morte præventus dare non potuit.*]

Ludovici duo tum.

Certe de hujus noſtri Epinikii fide dubitatio nulla ſupereſt: niſi utri Ludovico Regi, Franciæ Orientalis, an Occidentalis ſit aſſignandum? Dubium aggravat, quod quum Normanni prædatores ad Scaldim ſtragem paſſi fuerint poſt Caroli Calvi tempora, duo Reges vixerint Ludovici, & in Gallia ſive Francia Occidentali, & in Germania ſive Francia Orientali, ut tum vocata. Atque uterque victoriam contra Normannos obtinuit: Sed & uterque fratres habuit & Carolomannum, cujus hic ſit mentio, & Carolum. Continuator anonymus Bedæ Lib. 2. Hiſt. Anglic. cap. I. de Carolo Calvo: *cui ſucceſſit in regno filius ejus Ludovicus. Deinde anno regni ſui ſecundo necdum expleto, idem Ludovicus obiit in Compendio palatio VI. Idus Aprilis Indict. XII. A. D. DCCC LXXIX. Deinde filii ejus Ludovicus & Karlomannus regnum ejus inter ſe diſpertiunt. Prædictus vero Rex Ludovicus in pago Viminaco cum Normannis bellum gerens, triumphum adeptus eſt, & non multo poſt obiit, pr. Nonas Aug. A. D. DCCC LXXXIII. Indict. XV.* Annales Fuldenſes: *Inde tranſiens* (Ludovicus II. Germanicus) *omne tempus æſtivum in Boiaria moratus eſt. Nepos vero illius* (Ludov. Gallicus) *cum Nordmannis dimicans, nobiliter triumphavit. Nam novem millia equitum ex eis occidiſſe perhibetur.* Regino pag. 60. ſcribit: *A. D. Incarnat. DCCC LXXXIII. Ludovicus frater Carolomanni moritur apud S. Dionyſium, ibique honorabiliter tumulatur, quem omnes Galliarum populi nimio planctu lamentati ſunt. Fuit enim virtutis maximæ, regnumque ſibi ſubditum a paganorum infeſtatione potenter viriliterque defendit. Inter cætera quæ ſtrenue geſſit, illud præcipue prælium commendatur, quod adverſum Nortmannos in loco qui vocatur SODALCVRCH, ſummis viribus exercuit, in quo certamine,*

Francicus Ludovici Balbi fil.

mine, ut ferunt, plusquam octo millia hominum gladio prostravit.

Contra ea ex Aimoini relatione apparet, Ludovicum Galliæ nullum egiſſe triumphum ex Nortmannis, ſed fugam apprehendiſſe, ſic ait: *De quibus non modicam partem occiſis, cæteriſque fugatis, & ipſe Ludovicus una cum ſuis retrorſum, nemine hoſtium perſequente, fugam arripuit, divino manifeſtante judicio: quia quod in Nortmannos fuerat actum, non humana, ſed divina virtute patratum extiterit.* Atque ſunt, qui ajunt Ludovicum Germanicum regnum etiam Galliæ ſuſcepiſſe, & tum de Nortmannis triumphaſſe. Gobelinus Perſona Coſmodrom. Æt.VI. cap. XLIII. *Ludevvicus Rex filius Lodevvici R. Teutoniæ, ad Gallias ſe transfert, & ibi honorifice in Regem ſuſceptus eſt.* Id quod Calviſius non de regno ipſo, ſed de tutela accipit ad Ann. 880. ait: *Ludovicus II. Germaniæ Rex in Galliam profectus, filios Ludovici Balbi in tutelam accipit, idem Martio Normannos ad Scaldam fluvium vicit, quinque millibus occiſis, in quo tamen filius Hugo cecidit. Inde pupillis ſuis Galliam diviſit, & Ludovicus quidem natu major Franciam & Neuſtriam accepit, Carolomannus vero natu minor, Burgundiam & Aquitaniam. Aimoin.* Ego vero nihil tale quidem ex Aimoino colligere potui, ſed hoc quidem, quod conſpiratio fuerit Goslini Abbatis & complicum contra Ludovici Balbi filios in Gallia, & is concitaverit Ludovicum Germanicum ut in Franciam Occidentalem veniret: quam conſpirationem eluſerint Galtherus Epiſcopus Aurelianenſis & ſocii, offerentes Ludovico Germanico partem regni Lotharingici, qua accepta ille in regnum ſuum abiret, & Galliam ſeu Franciam Occidentalem Ludovicum Gallicum cum fratre ſecure poſſidere conſentiret. Ludovicus itaque Germanicus cum ſuis acceptam habens oblationem, cum dedecore Goslinum & Conradum ac complices rejecit, & accepta regni parte ſibi oblata, rediit ad palatium ſuum Franconofurt, A. 880. Aimoinus Lib. V. cap. XXXIX. & cap. ſeq. ubi & de altera Goslini conſpiratione & *pactis tamen amicitis* (nulla tutelarum mentio) cum filiis Ludovici Regis Franciæ Occiduæ & ſecuta diviſione Regni Franciæ illius, eaque ſine auctoritate Ludovici Germanici, ſed *ſicut Fideles illorum fratrum invenerunt.*

& Germ. Ludov. II.

Qu.

Rat. I. pro Lud. German.

Reſp.

Atque movetur & hoc: ſi Regi Galliæ hoc carmen fuiſſet dicatum, non in lingua Teutonica, ſed Provinciali fuiſſet compoſitum, hæc enim tum viguit in aula Franciæ Occiduæ, uti vel ex formulis fœderis & pacti diviſorii inter Ludovicum I. & Carolum Calvum patet. Et confer ſi placet *Morhovium P. 2. de Ling. German. c. 1.* Facit quod habet Jac. Regiovillanus *Chron. Lat. MS. fol. 67.* de Rege Dagoberto jamtum loquens: *Illi* (venatores Regis Novientum ſpoliantes) *ut Gallorum mos eſt, Theutonicam linguam ſubſannantes, cum deriſione eos* (Monachos Teutonicos) *de conſpectu ſuo abegerunt, at illi Eccleſiam ſuam ingreſſi repulſam ſuam Domino & B. Petro commendabant.* Denique Flandriam, in qua Scaldis fluvius & hoc prælium patratum ſit, jam tum ſub Carolo Calvo a regno Franciæ Occid. receſſiſſe auctor eſt Mart. Polonus & idem Regiovillanus in Chron. German. c. 2. §. 149.

2. Rat.

3.

At vero linguam Germanicam in Galliis illo ævo haud neglectam fuiſſe, teſtis eſt Servatus Lupus, Abbas Ferrarienſis Epiſt. XCI. qua ad Marcvvardum Abbatem Prumienſem ſcricit: *Filium Guagonis nepotem meum, veſtrumque propinquum, & cum eo duos alios puerulos nobiles, & quandoque, ſi Deus vult, noſtro monaſterio ſuo ſervitio profuturos, propter GERMANICÆ linguæ nanciſcendam ſcientiam veſtræ Sanctitati mittere cupio, qui tres duobus tantum modo pædagogis contenti ſunt.* Quid? quod Rhythmici verſus tum temporis nondum in lingua provinciali ſive Francica Romana, ſed in Teutonica & Francica genuina extiterint, qua de re H. Valeſius *in Valeſian. pag. 124.* ita: *Rhythmici verſus ſub Willelmo VIII. Duce Aquitaniæ & Comite Pictavienſi, qualium meminit Ordericus ult. cœpere uſurpari in vulgaribus carminibus circa annum 1100. Inter Poëtas Provinciales vulgo dictos, leguntur carmina Willelmi hujus rhythmica, ad canendum compoſita, de itinere Hieroſolymitano. Alterum amatorium, quod eſt initium & origo noſtræ vulgaris Poëſeos, & noſtræ etiam linguæ vulgaris, qua nunc utimur.* Scilicet duplex eſt lingua Provincialis, vetus & hodierna. Et pag. 194. *Lingua Francica, qua hodie utimur, ex lingua Latina ſeu Romana corrupta originem habet, ut Italica & Hiſpanica, admiſtis compluribus verbis Francicis ſeu Germanicis, & aliquot etiam Gallicis veterum incolarum. Ruſtica Romana lingua vocatur in Concilio Turon. III. ann. 813. quod Galli, Romani vulgo dicti, ea uterentur atque etiam plerique Franci Neuſtraſii, maxime autem Aquitani & Narbonenſes. Ejus linguæ ruſticæ Rom. primitias habemus & notabile exemplum apud Nithard. Lib. 3. in ſacramento Ludovici R. Germaniæ, in fœdere illo Ludovici & Caroli Regum, & ſacramento populi. Poëtas quidem vulgares, qui ruſtica Rom. lingua ſua opera & carmina compoſuerint, nullos ante annum 1150. habemus, ex Falceto: alibi dicit circa annum 1100. cœpiſſe florere. Chartas ſeu literas Præceptave & diplomata Regum & alia ea lingua nulla fere reperias ac nuſquam ante annum 1220. a quo tempore plurima extant. Antonius Oiſelius tamen chartam profert Ludovici Craſſi R. Franc. datam an. 1122. lingua vulgari facile intelligibili, niſi tamen e latino ſermone tranſlata etiam poſt & in Francicam linguam. Et extant leges a Willelmo Normanno Rege Anglorum lingua noſtra Anglis latæ. Obiit autem is anno 1087. ita ut ante annos DC. ea lingua Ruſtica Romana, quæ noſtra eſt, in uſu jam fuiſſe videatur.* conf. p. 220. & T. 1. Hiſtor. Franc. p. 289. ſq. & Notit. Galliæ verb. Francia, p. 203. Ex his apparet & linguæ Teutonicæ majorem ſplendorem fuiſſe, & uſum quoque in Francia Occidua tum temporis, quam vulgo putamus. At neque Flandriam receſſiſſe dicunt auctores à regno Caroli Calvi, ſed in dignitatem Comitatus fuiſſe erectam, quum hactenus non a Comite proprio, ſed a Foreſtariis Regis gubernata. Imo vero locus quo hæc victoria obtenta, nondum certus eſt, de quo mox videbimus.

Reſp.

Plane an dicendum utriusque Ludovici hic fieri mentionem, primo quidem Ludovici Gallici, & fratris Carolomanni, & quomodo hi Patre ſuo orbati, & diviſio tandem provinciarum facta, atque a Normannis infeſtati fuerint. Deinde vero Ludovici Germanici, auxiliatoris & victoris, divinitus excitati; hinc videtur, quod Poëta noſter priorem conſtituit in Franken, ſede ſua, Francia Occidua: poſteriorem vero ait profectum eſſe in Franciam contra Normannos v. 11. & 55. At is Ludovicus, qui in Francia ſedem ſuam habet, non eſt idem, qui in Franciam ut auxiliator tum venit. Verum enim vero nec hoc perſuadet: Francia enim duplici ratione dicitur, primo Francia propria, h. e. antiqua ſedes Francorum Rhenum tranſeuntium, quod Wendelinus ſolide evicit, de natali ſolo Legis Salicæ, i. e. non antiqua illa ſimpliciter trans Rhenum, ſed prima cis Rhenum tranſitum. Etſi alias a Wendelino in multis diſſentiamus. Huic deinde tota Gallia fuit adjecta, atque ſic Francia in Occidentalem & Orientalem atque Auſtraſiam fuit partita. Recte itaque dici poteſt Ludovicus Rex Galliæ in Francia ſedem habuiſſe, & in Franciam propriam contra Normannos expeditionem ſuſcepiſſe. Propriam dico ſive *ſecundam* vel Minorem ut Wendelinus appellat, in Charta Geographica & *conf. cap. VIII. de Nat. Leg. Salic.* Præterquam quod & tota contextus συνάφεια id oſtendit, de uno & eodem Ludovico Francico ſermonem eſſe, qui modo diviſerat cum Carolomanno regnum paternum.

4.

Reſp.

Atque hoc certius fundamentum arbitror eſſe, de tempore & loco hujus victoriæ judicandi, Diviſionem ſcilicet regni Galliæ inter fratres. Hanc enim præceſſiſſe ante prælium iſtud, Poëta ipſe aperit v. 13. & 17. Partitio porro regni facta nondum erat, quum Ludovicus Germanicus Moſam transgreſſus Lotharingiam acciperet a Ludovico & fratre, quod A. C. 879. factum Regino teſtatur, quo ipſo anno etiam prælium Ludovici Germanici cum Normannis contigit, eodem teſte. Igitur non poteſt hic Ludovicus

Ἐπίκρισις, pro Francico Occid.

Der gerne Gott dienet,
vveil er ihms lohnet.
Kind vvart er vaterlos,
5. *dess vvarth ihme sehr bos.*

Qui lubens DEO servit,
quippe qui eum præmiis afficit.
5. Minorennis orbabatur patre,
id quod ipsi erat valde noxium.

Holoda

Germanicus intelligi. Neque ad Scaldim illud factum, sed ut idem refert, juxta Carbonariam in loco qui vocatur Thimnin, & ubi Ludovici filius naturalis Hugo interfectus. Qui locus Thimnin an idem qui in supplemento Annalium Francorum a Pithæo editorum MS. a P. Lambecio *L. 2. Bibl. Cæsar. p. 352.* exhibito KINNIN vocatur? *Comitatus & beneficia, quæ Rorich Nordmannus, Francorum Regibus fidelis, in Kinnin tenuerat, eidem hosti,* Gotfrido Normanno, *suisque hominibus ad inhabitandum delegavit* Imp. Carolus Crassus. Sed non videtur, quia Gothefridus non tractum ad Carbonariam obtinuit, sed insulam Batuam, & in ea speciatim *Chinheym* corrupte *Kinnim*, ut eam exprimit Regino ad A. C. 884. *conf. H. Jun. Batav. pag. 49.* An idem quod *Fort de Schin* appellat Carte de l'Ancien Royaume d'Austrasie An. 1642. Parisiis auspicio Canterelli Fabri edita? Hodie *Schenkenschanz?* Sed hæc obiter. Sequuta an. 882. mors hujus Ludovici Germanici, quum Normanni Arduennam percurrentes omnem in circuitu regionem depopulati sunt, eodem teste. Interim partitio regni facta, teste supra laudato Aimoino, intervenientibus fidelibus Regni. Anno demum sequente an. 883. congressus Ludovicus Gallicus, ut supra vidimus, cum Normannis hactenus victoribus, & stragem hanc victoriosam illis intulit, in loco qui vocatus tunc *Sodalcurch*, ut apud Reginonem legitur, quod est Teutonicum seu Francicum vocabulum, compositum ex *Sedal*, sedes, cathedra, & *Kirch*, Ecclesia, quasi dicas Ecclesia cathedralis seu episcopalis. Locus is in pago Viminaco situs fuit, teste continuatore Bedæ. Nescio an idem sit cum pago *Vimnau*, cujus mentio fit in Caroli M. Præcepto quo varia Monasterii Dionysiani bona sub Pippino Rege recuperata, eidem Monasterio confirmat, exhibente Domn. Mabillon. *Lib. VI. de Re Diplom. L. p. 498.* verba præcepti sunt: *Similiter in pago Tellau Similiter in pago Vimnau loca cognominantes Marca, Malcha, Malchis, & Avisinas, Rodeno &c. similiter in pago Parisiago Tabernas.* Similis appellatio est Sedeleuci apud Ammian. Marcellin. hodie *Saulieu* quatuor horarum itinere ab Augustoduno, *St. Baluz. ad Lup. Epist. LXXX.* Paulo post obiit & hic Ludovicus Gallicus, ut ex eod. Bedæ continuatore jam demonstratum.

His ita constitutis aggredimur interpretationem textus, quem repræsentavimus, sicuti bona fide descriptus & à manu Generosi Domini de Eyben, Serenissimo Duci Luneburgensi & Brunovicensi a Consiliis Patroni nostri honoratissimi, mihi communicatus, qui ipse hujus antiquitatis describendæ copiam a Perquam Reverendo, Domn. Jo. MABILLON Parisiis ipsi factam mihi deprædicabat. A quo equidem pro Viri humanitate collationem cum authographo in Monasterio S. Amandi reperto facile impetrassem, nisi terræ motu superioribus annis ibi Bibliotheca Monasterii damnum grave passa fuisset, ut ex literis adjectis patet. (Authent.)

Prima Strophe suspecta alicui videri possit, & nescio quî recentior reliquis, quum nec nomen Regis *Ludvvig* cum adspiratione scribatur, ut in sequentibus; Et certum est, durius pronunciatum fuisse, & scriptum etiam *Chlodoveus* & Chlodovechus, teste *H. Junio in Batav. c. 9. pag. 167.* adeo ut credi possit, carmen hoc capite truncatum a veteri descriptore & conservatore fuisse repertum, atque vel ab ipso vel a recentiore aliud appositum fuisse. Sed nihil definio: præsertim quum & Otfridus Monachus Weissenburgensis, qui etiam illis temporibus scripsit & volumen Evangeliorum rhythmo Germanico comprehensum Ludovico I. Regi Germanorum dedicavit, itidem absque adspiratione Ludovici nomen expresserit. (Ludvv.)

v. 4. *Weil er ihms lohnet.*
Quia mercedem ei tribuit.

Alludere Poëta videtur ad id quod dixit Deus ad Abrahamum: *Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.* Gen. XV. Et quod Siracides in fine libri: *Operamini opus vestrum ante tempus, & dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.*

v. 5. *Kind uuarth er vaterlos.* Vocabulum *Kind* non tantum infantem, puerum aut adolescentem notat Alemannis, sed & majorennem & quatenus præsertim ad patrem refertur, filium & liberos. Otfrid. L. 4. c. VI, 36. (Kind)

Sinemo lieben manne
themo einigen kinde

confer eundem Lib. III. c. XX. 163. utraque significatio hîc locum suo modo habet. Ludovicus enim Rex Franciæ Occidentalis filius Ludovici Balbi natus ex Ansgarda, adolescens adhuc erat quum patre orbaretur. Annales Fuldenses: *Ludovicus Balbus ingravescente infirmitate filium cognominem bajulationi* (educationi) *Bernhardi Comitis Arvernici specialiter commisit, & sentiens se ab infirmitate liberari non posse, per Odonem Episcopum & Albuinum Comitem, Coronam & Spatham ac reliquum regium apparatum filio suo Ludovico misit: mandans illis qui cum eo erant, ut eum in Regem sacrari ac coronari facerent. Ipse IV. Id. April. die Parasceve obiit.* Audiamus & Reginonem: A. D. I. DCCC LXXVIII. *Ludovicus rex filius Caroli Calvi, qui Balbus appellabatur, eo quod impeditioris & tardioris esset eloquii —— Habuit, cum adhuc juvenilis ætatis flore polleret, quandam puellam nobilem nomine Ansgard, sibi conjugii fœdere copulatam, ex qua duos liberos suscepit elegantis formæ ac ingentis animi virtute præstantes: horum unus Ludovicus, alter Carolomannus vocabatur. Sed quia hanc sine Genitoris conscientia & voluntatis consensu suis amplexibus sociaverat, ab ipso patre ei postmodum interdicta, & interposito jurisjurandi sacramento, ab ejus consortio in perpetuum separata. Tradita est autem eidem ab eodem patre Adelheidis in matrimonium; quam gravidam ex se reliquit idem Rex, cum obiret: quæ tempore pariendi expleto, enixa est puerum, cui nomen avi imposuit, eumque Carolum vocitari fecit. A. D. I. DCCC. LXXIX. BOSO audita morte Ludovici, à Provincia egreditur, totamque Burgundiam occupare nititur. Denique nonnullos Episcopos partim minis, partim suasionibus, in societatis fœdera colligit, & Lugdunum ingressus ab Aureliano ejusdem urbis metropolitano, & aliis Pontificibus in Regem super præfatum Burgundiæ regnum inungitur: pro nihilo ducens ADOLESCENTES filios Ludovici, & velut degeneres despiciens, eo quo jussu Caroli eorum genitrix spreta atque repudiata fuerit. Quæ res obtulit illi magis continuum tam odium ac periculorum dispendium, quam gloriæ & dignitatis emolumentum. Siquidem jam dicti adolescentes Ludovicus & Carolomannus, industria ac studio Hugonis abbatis & aliorum Procerum in regnum sublimati, & eundem Bosonem diebus vitæ suæ omni instantia sunt persecuti.* Atque ad hunc Bosonem alludere mihi Poëta noster videtur quando porro canit: (Ludovici ætas.) (Boso.)

v. 6. *Dess vvarth ihm sehr BOS.*

Huic Bosoni Carolus Calvus in matrimonium dederat Hirmingardem filiam Ludovici Imp. & Germanichildis reginæ, & Provinciam gubernandam, coronaque in vertice capitis imposita REGEM appellari jusserat, ut more priscorum Impp. regibus videretur dominari, referente eodem Reginone ad A. C. 877.

v. 7. *Ho-*

Holoda 'nan Truhtin,	Suscepit ipsum DOMINUS,
Magaczogo vvarth her sin.	ductor fiebat ipsius.
Gab her ihme Dugidi,	Dedit ei Heroës,
Fronisc githigini, 10.	Illustres comites,
Stuel	Sedem

v. 7. *Holoda 'nan 'Druhtin.*

Sic enim lectio constituenda pro *nam thrutin.* Nam *Thruhtin* vel *Druhtin* Celtis, & inde oriundis Francis, Alemannis, Belgis, DOMINUM DEUM denotat. Sicut & Sueo Gothis *Drotten* Dominus DEUS est in Sæmundi carmine Solari & alias frequens. Porro *'nan* sæpissime etiam occurrit apud Otfridum, contractum per aphæresin ex *inan*, ipsum, hodie scribitur *ihn*. Verbum *holoda* hodie efferimus *holte*. *Holon*, *holen* est accersere, suscipere in fidem aut protectionem. Otfrid. ad Ludov. I. R. Germaniæ v. 235.

Druhtin. 'nan holen

Niman in iro zungi
Christus lob sungi.
Ioh er ouch iro uuorto
Gilobot uuerde harto,
ther sie zimo HOLETA,
zi gilouben sinen ladota.

Nemo in illorum (Francorum) lingua
Christi laudem cantavit.
Atque (ut) is etiam illorum verbis
laudaretur valde,
Qui illos ad se recepit,
ad fidem suam vocavit.

v. 8. *Magaczoga vvarth her sin.*

Her non dominum *Herrn* significat, sed est Pronomen demonstrativum, ille scilicet Deus. Sic & in Rhythmo de St. Annone scribi solet, & in Poëmate de bello Caroli M. Saracenico, Francis & Saxonibus olim ita pronunciatum. Ille DEUS factus hic dicitur Ludovici *Magaczoga*, educator, tutor, pædagogus, compositum ex *mag* & *ziben*. Mag, *Magus* Gothis & Celtis puerum notavit. Luc. II, 43. *Gastoth Laisus sa magus in Jairusalem:* remansit Jesus puer in Jerusalem. *Magad*, Alemannis puella. Glossæ veteres Alamannicæ: *Magezogo*, *pædagogus.* De Prædagogis Palatinis, Pædagogianis & Pagiis *Jac. Gothofr. ad l. 5. C. Th. de divin. offic.* Du Fresne *in Glossar. voc. Pædagog. & Pag.* Transfert Poëta noster Palatinum Pædagogium ad auspicium & ductum divinum, quo institutus ac defensus Ludovicus noster contra adversarios Bosonem & Normannos fuit. Non plene hæc assecutus fuit auctor summæ hujus carminis in Cod. MS. adjectæ, quæ sic se habet: *Ludovicum Ludovici filium, rege patre præmature orbatum, sub educationem vel potius Procerum dominium venisse, qui e regis dominis, regni tyranni effecti deploratissima quæque intulere patriæ aut inferri tam impune tulerunt, ut quanto quis nequior tanto æquior haberetur, malorum vero pessimum caput erat inundatio & prævalescentia Nortmannorum, donec Ludovicus pubes inspiratione divina suscitatus ex regni reliquiis sanis adhuc & integris lecto exercitu, iisque contra progressus eos ingenti conflictu ipse omnium strenuissimus pugil debellavit, tum ad reliqua emendanda conversus omnia bene fecit.* Primo enim non *Herr*, dominus, ut dixi, sed *her*, i. e. ille scilicet, Deus, legendum. Deinde *Magaczoga* non ad Proceres regni, & in numero multitudinis accipi potest, sed de Deo protectore & Tutore. Damna autem insequentia non ad Bernhardi Comitis & aliorum Procerum administrationem regni referri debent, sed de irruptionibus Nortmannorum intelligenda, ut ex sequentibus opido patescit.

Her

v. 9. *Gab her hime Dugidi.*

De DEO hæc porro sunt intelligenda, qui novo Regi dedisse dicitur DUGIDI, h. e. Heroës, Virtuosos Proceres. Willeramus *in Cantic. Canticor. pag.* 34. ait: *ther manlichero dugethe ist*, i. qui virilis virtutis est: a Verbo *douben*, *dogen*, *tügen*, valere, præpolere. *Dohti* i. boni, *die tüchtigen.* Otfrid. III. XX. 135.

Dugidi.

The ubele ioh thie dohtun
Sih gieinon thar ni mohtun.

Pravi atque boni
Sese unire non poterant.

Loquitur autem de schismate inter Pharisæos orto, de quo Joh. IX. 6.

v. 10. *Fronisk Githigini.*

Githigini est famulitium, satellitium regium Priscis denotat. Otfrid. I, XV, 77. de Christi adscensione:

Githigini clientes.

Mit imo ist sin Githigini,
Ioh Engilo menigi.

Cum ipso est ejus Satellitium
Et Angelorum multitudo.

Et c. XX. fi. *Tho goz er bunsih sinas bluat*
Thaz Kuning ander ni duat.
Nu folget imo thuruh thaz
Githigini so manegaz.

Fudit pro nobis sanginem suum,
Quod Rex alius non facit.
Itaque sequitur Ipsum propterea
Famulitium tam varium.

Oritur a Verbo *thigen* i. ambire, inservire, clientem agere. Otfrid. I. XVII. 44.

Ginado sino thigitin.
Gratiam ejus ambiremus.

Et v. 124. *Huldi sino thigitun.*
Gratiam ejus ambibant.

Idem I, IV, 34. *Sinero éregrehti*
Uuarun thiggenti.

Suæ (Divinæ) Majestati
Erant inservientes.

FRONISC. Fron, Vron, publicum significat. Jus Argentoratense vetus: *Der Bischoff sol niemanne das Vron ambaht beuelhen. ern si denne des gesindes sines Gotzhus.* Quod Latinus textus effert: *Nulli autem Episcopus officium publicum committere debet, nisi qui sit de familia Ecclesiæ suæ.* Atque sicut Jure Romanorum res quædam publicæ etiam SANCTÆ dicuntur, ut Mœnia ac Portæ: ita etiam Majoribus *Vron*, pro sancto usurpari placuit. Ita Otfridus II, XI, 114. *Giscrip frono*, scriptura sacra. IV. 2, 35. *fuazi frono*, sanctos pedes Salvatoris. Lib. I, V, 66. *zi boton frono*, ad sanctum Angelum, Gabrielem. Porro a *Fron*, ortum *Fronisc.* illustris, generosus. Otfrid. IV, 4, 42. *fronisgeru eru*, illustriori honore. Idem II, VIII, 88. & 188. *fronisgan uuin*, vinum generosum. Itaque *Fronisc gitbigini* est comitatus illustris, Procerum & Vasallorum Regni a DEO datus, invito etiam Bosone.

Vron. Fronisc.

Stuel hier in Vrankon.		Sedem hîc in Francia.
so bruche her es lango.		Sic utatur illis diu!
Das gedeild er thanne		Hæc divisit postea
sar mit Karlomanne		cum Carolomanno
Bruder sinemo,	15.	Fratre suo,
Thia czala vvanni ano.		Portionibus fraude absque.
O das vvarth al geendist,		Cum hoc esset omne finitum,
koron vvolda sin God iz,		Experiri volebat ipsius DEUS hoc,
Ob her arbeidi		An is tribulationes
so lang tholon mahti.	20.	aliquandiu tolerare posset.
Liess der heidine mann		Permisit gentilium militem
obar sie lidan,		super eos duci:
Thiot		Popu-

Vrankon Francia v. 11. Præter favorem Procerum regni, etiam sedem regiam a DEO Ludovico datam, ait Poëta, eamque in Francia: *Stul hier in Vrankon.* Francia est terra Francorum: sed cum illi non una in terra substiterint, distinguitur Francia in Veterem & Novam.

Vetus Vetus dicitur trans Rhenum ab ipso usque ad Albim & Oceanum, ubi sedes regia *Duisburgum* vulgo creditur, ad Rhenum situm, Castrumque Deusonis vocatum. De qua *H. Junius in Batavia c. 9. pag. 126. 156. 171. 173.* Wendelin. *Natal. LL. Salic. Cap. XII.*

Nova Nova Francia est Cisrhenana, quam Franci transrhenani Romanis eripuerunt, & primo quidem occupato Belgio, Faramundo & postea Clodione Rege constituto, *Dispargi* hodie *Diest*, sedem Regiam constituerunt in pago Hasbaniensi. *Chifflet. Vind. Hisp. pag.* 222. Wendelin. *d. l. cap. XIV.* Masen. ad Brovver. *Hesberg* rectius legi, i. Hensberg in Juliaco. Certe falsus est Wendelinus, quum Dispergum trans Rhenum fuerit, teste Sigeberto, nec obstat locus Greg. Turon. Postea circa ann. DVIII. Chlodovæus Rex ab Anastasio Imp. COS. declaratus, Turonis egressus Parisium venit, ubi Cathedram regni constituit, teste *Gregor. Turon. L. 2. cap. XXXII.* Atque sic tandem tota Gallia sub imperium Francorum redactum, donec & ipsum Romanum Imperium Occidentale eidem sub Carolo M. adjectum. Defuncto ipso & filio Ludovico, divisio inter nepotes facta, & tota Francia in Orientalem & Occidentalem divisa, exclusa scilicet non tantum Italia, sed & Burgundia & Lotharingia, quæ postea dici cœpit, atque cum ipsa Vrbe Roma ad primogenitum Ludovici Imp. ut Successorem in Imperio Rom. pertinuit. Francia porro Orientalis ad Ludovicum Regem Germaniæ pervenit, Occidentalis vero ad natu minimum fratrem, Carolum Calvum. Hoc loco Francia non omnis, sed Occidua sine dubio intelligenda, & cathedra Regia Parisius.

v. 12. *So bruche her es lango.* Votum hoc est a Poëta adjectum pro Regis longævitate & regni felicitate. Kero: *Pruhbe, si prubbanti, utatur.* Gloss. vet. *pruchi uuesan, prodesse.* Willeramus in Cant. Cantic. *Thas her thes uuindemodes muoze gebruchan, ut sibi liceat vindemia frui.* Quanquam voto suo Poëta haud mactus fuit, quum Ludovicus illo ipso anno victorioso obierit: divisione regni tamen ante victoriam facta, ut supra §. VIII. visum, eaque inter ipsum Ludovicum & Carolomannum, excluso Carolo fratre unilaterali, ex Regina tamen nato, quippe qui infantiam tunc nondum egressus fuerat. Expressurus Poëta partitionis hujus æqualitatem & fraternam æquitatem, ait:

Zala v. 16. *Thia czala uuanni ano.*

Czala vel *zala* non tantum numerum, sed & partes quondam significavit. Otfrid. ad Ludovic. R. Germ.

v. 113.

> *Selbar ribi sina zal*
> *Ribtit scono so so er scal.*
> Ipse regni sui portionem
> Regit quam fieri debet optime.

Sic in veteri Registro: *Zuuo zale eins seils des grossen zebendes zu Lachen.* i. duas partes unius selionis de decima majori Lachanensi. Liber Salicus Monasterii Wissenburgensis: *Item super alio campo quinque quartalia partes.* h. e. fünff vierzal. vulgo *vierzel.* Sic *zvvozal,* significat duas tertias. Jus Argent. *tit. de Viduis. cap. Ist das Zvvei.* Ibi: *Und sollen des Mannes erben die Zvvozal nemen, und der fravven erbcn das dritteil.* Hinc hodienum frequens ad Rhenum vocabulum *Marzal,* rata portio; itemque *Erbezal,* pars hereditaria. *Wanni ano,* quasi dicas, fraude absque: alias & sine tali figura dicitur *ane vvan, ane geuerde,* treulich, bona fide, sine dolo malo. *Wan,* falsum, dolum notat. Otfr. II. 2, 37.

Zvvozal — Marzal — Wan

> *Theist al giuuis, nalas uuan,*
> *Theiz durub inan ist gidan,*
> *Thaz uuaz nu uuorolt scauuta,*
> *Thaz sinan irkanta.*
> Hoc omnino certum, neutiquam falsum,
> Quod per Ipsum est factum,
> Hoc quidquid nunc orbis conspicit,
> Ut Ipsum agnoscerent.

Idem L. 4. cap. X. 20. de institutione SS. Eucharistiæ:

> *Ir ezet, quad er, ana uuan*
> *Licbamon minan.*
> Manducatis, ajebat, absque fraude
> Corpus meum.

v. 17. Hæc stropha non unum amanuensium vitium fovere videtur: emendanda tamen quantum citra opem MSti fieri potest. Atque suspecta tamen manet prima vocula *O* pro quum, *als.* *Gendist* vel *gendiz*, contractum est ex *geendit ist*, confectum, finitum est. *Koron vvolda sin God is.* i. DEUS ejus hoc volebat experiri, tentare, probare. *Chorunga*, tentatio: Oratio Dominica Alamannorum veterum: *Unde in chorunga nit leitist du unsih.* item: *Und leite uns in debeine bechorunge.* Item: *Enti ni unsih firleiti in Khorunga.* i. e. Ne nos inducas in tentationem. Porro *Arbeidi* discrimina, periculaque denotat. Kero: *Arbeiti, tribulatio.* At *solung* vox nihili est: legendum videtur, *So lang*, i. e. quam diu, quousque *vvie lang. Tholon* hodie thulden pronunciamus, tolerare. Willeramus in Cant. Cantic.

> *Her niet tholan ne uuela.*
> Ipse tolerare nihil vult.

Kero: *Doleen, fardoleen, sustinere. Kedoleet uuesan, pati. Dolungono, passionibus.* Glossæ Lipsii: *Tholon, patiuntur. Tholindon, patientibus.* Et infra v. 27.

v. 22. *Lidan, lithan*, duci, ire, venire, transire. Belgis *lyde*, via, transitus. *Lyden* transire. Nobis hodie *leiten*, ducere. Kero: *Kalid, discede. Kelidit, discedit.* Gothis: *Galeithan bindar marein*, ire trans fretum, *Matth. VIII.* 18. Hinc Γαλάται Galaite sese appellarunt Celtæ trans alpes egressi ad Padum confidentes, atque in Græciam ac Asiam sese profundentes, h. e. Emissorum, emigrantium coloniam. *Mannon sin*, ita legendum videtur pro *Mannon sun.* quanquam & hæc promiscue scripta reperi.

v. 21. *Heidine*

Thiot Vrancono	Populum Francorum
mannon ſin diono.	militibus eorum ſervire.
Sume ſar verlorane, 25.	Alii ſtatim defecerunt, 25.
vvurdun ſum erkorane.	Fuerunt alii tentati, (ſollicitati.)
Haranſcara tholota	Contumelias patiebatur
ther er miſſelebeta.	quicunque ſecus viveret.
Ther	Is

Normanni qui

v, 21. *Heidine man*, gentiles homines, barbaros denotant Nortmannos, à fide Chriſtiana adhuc alienos. De his Glaber Rodulphus L. 1. Hiſtor. c. V. *Normanni nomen inde ſumſere, quoniam raptus amore primitus egreſſi ex Aquilonaribus partibus audacter Occidentalem petiere plagam. Siquidem lingua illorum propria NORT aquilo dicitur, MINT* (manne) *quoque populus appellatur. Inde vero Normanni quaſi Aquilonaris populus denominatur*, & quæ ſequuntur plura de eorum progreſſibus in Occidentali plaga. Fragmentum hiſtoriæ Aquitanicæ ex pervetuſta ſcheda a Frehero editum: *Eo tempore infinita multitudo Normannorum ex Dannemarcha & Treſcba* (Freſia *emendat doctiſſ. Leibnüz. in literis*) *regione cum claſſe innumera mare tranſeuntes, armis confidentes, & multitudine feroci hoſtium appulerunt portum Aquitanicum.* Aimoinus Lib. 2. c. 2. *Dani, gens inquietiſſima conſcenſis quam plurimis navibus, fines regni Theodorici Regis ingreſſi depopulantur* &c. Albertus Stadenſis de XI. bellis Caroli M. ait: *Vltimum contra Normannos, qui Dani vocantur, primo piraticam exercentes, deinde majori claſſe littora Galliæ & Germaniæ vaſtantes bellum ſuſceptum eſt*, &c. qui etſi à Carolo in ordinem redacti, non ceſſarunt tamen poſt illius exceſſum, ſucceſſores in utraque Francia inquietare, usque ad hunc Ludovicum & ultra. Idem Glaber Rudolphus Lib. 1. c. V. *Et licet poſt hæc plures inſulas ac provincias mari contiguas, iidem ſcilicet Normanni depopulaverint, in partes tamen Francorum Regum forte regendas non deinceps niſi ab eisdem Regibus evocati, conſcenderunt. Quia etiam paulo poſt viciſſim ſcilicet Franci, necnon & Burgundionum plerique cum prædictis Normannis catholicæ fidei jam effectis cultoribus, pacifice vinxere connubia, atque unius Regis regnum pari conſenſu decrevere dici & eſſe: Indeque orti Duces excellentiſſimi, Guillermus videlicet, atque poſt ipſum quique dominati, paterno ſeu avito jure Richardi. Illorum quippe Ducaminis principatum fuit metropolis civitas ROTOMAGVM.* Et quæ plura ibi ſequuntur de Ducatu Normanniæ inde ſuſcitato. conf. & Th. Cragium, *Lib. Feudor. pag. 30.*

Stat. corruptus

v. 25. Deſcribit porro autor Carminis ſtatum corruptum Franciæ occaſione Nortmannicæ ſervitutis atque Tyrannidis. Nec ipſi tantum Normanni piraticam exercentes, præcipuas urbes ac provincias vaſtabant, ſed etiam de Francis ipſis, ut ſolet in ejusmodi turbis contingere, multi vel ex deſperatione vel ex malitia ad hoſtem deficiebant, cum ipſo colludentes, variisque criminibus noxii. De his ait: *Sume ſar verlorane*, i. alii Francorum ſtatim defecerunt ad hoſtem, latrociniis ſuis ſecuritatem quærentes. De quibus jam tum ſub Carolo Calvo Servat. Lupus Abbas Ferrarienſis Epiſtola CIV. conqueſtus: *In regno Caroli Regis noſtri novis exortis rebus, impune latrocinia committuntur, & nihil ſecurius atque conſtantius quam rapinarum violentia frequentatur. Talis igitur eſt commeantium quærenda ſocietas, quorum numero atque virtute improborum factio evitetur, aut ſi neceſſe fuerit, repelletur.* Hæc improborum factio eſt illorum perditorum, *verlorane*, quos noſter vocat, qui mox alios plures in ſuas partes trahere tentarunt, atque ſollicitare: unde ſequitur.

verſ. 26. *uurdun ſum erkorane*,
Fuerunt alii attentati.

Koron enim ut ante viſum, tentare, attentare, ſollicitare ac ſeducere ſignificat. Unde compoſita, *bikoron*, *gikoron*, *erkoron*.

Koron

v. 27. At ita ſollicitati ſi cum improbis non voluiſſent facere, variis contumeliis fuiſſe affectos, ait:

Haranskara

Haranſcara tholota
Ther es miſſi lebeta.
Contumeliam patiebatur
Quicunque ab ipſis ſeorſim ſecusque viveret.

HARANSCARA vox compoſita ex *Har*, crinis, & *Skerin*, abſcindere, radere: Itaque ſignificat primo tonſuram capillorum, & conſequenter ſpeciem pœnæ ignominioſæ & ſervilis. Et denique latius pro omni vexatione, quæ ſcurris ſolet fieri. Kero: *Skerin*, *Scerne*, *Skerneſskeru*, *ſcurrilitas.* Gloſſæ Lipſii: *Scerni*, *ſubſannatio. Scern*, *illuſio.* Qua voce hodieque vulgus noſtrum in ea notione utitur. Pœnæ illa ſpecies in Legibus noſtris etiam vocatur *Har abslaben.* Itemque *Haut und Haar abslaben*, i. e. tonſum fuſtigare. Quod etiam *ſcheren und villen* vocatur. Leges priſcæ Argentoratenſes: *Svver da vurſchuldet. das man ſcheren und villen ſol. das ſol der Stokvverter tun.* i. Siquis dampnationem pellis & pili acceperit, hanc pœnam cypparius infliget. De hac pœna Kapitulare I. Caroli M. an. 809. *Si ſervus* (forbannitum ſuſceperit) *centum viginti ictus accipiat, & inſuper dimidium caput ejus tondeatur.* Luitprandus Rex Longobardorum Lib. I. Tit. XXV. cap. LXIII. de pœna furti: *Si talis perſona fuerit, ut non habeat, unde ipſum componere debeat, judex debet eum dare in manibus illius, cui furtum fecerit, & ipſe de eo faciat, quod voluerit: & ſi poſtea ipſe iterum in furto tentus fuerit, DECALVET eum & CÆDAT per diſciplinam, ſicut decet furem, & ponat in eo ſignum in frontem & in facie.* Pax publica Alſatiæ an. 1051. Hagenoæ ſancita ſub Henrico III. Imp. *Siquis ſicli unius aut duorum pretii furtum aut prædam fecerit, CORIUM cum CAPILLIS perdat.*

Ipſa hæc vox Haranſcara reperitur etiam in reſcripto Henrici IV. Imper. ad Epiſcopum Bambergenſem an. 1056. ubi intercedit pro milite, ut huic *illam HARANSCARAM cum vadimonio, quam vobis jurejur. promiſit, dimittatis.* Quam quidem ſcripturam perperam factam putavit Du Freſne in Gloſſar. h. v. ſed arbitror vocem hanc Teutonicam ſcriptores Teutonicos rectius ſcripſiſſe, quam aliarum nationum ſcriptores. Unde potius crediderim in Capitularibus lingua provinciali aut Latina perperam ſcribi *Harmiſcara*, *Armiſcara*, *Harmſcara*, *Aruſcara*, & *Harniſcara*, quæ poſtrema lectio punctum tantum tranſponit, *Harinſcara* quod idem eſt noſtrum *Haranſcara.* Perperam etiam legitur apud Reginon. L. I. de Eccl. Diſcipl. cap. 241. fi. *Nos decernimus, utrum nobis placeat, ut illum bannum perſolvant, aut aliam barinſcaram ſuſtineant*, i. pœnam. Ex quo loco videtur collegiſſe Sirmondus, hac voce denotari pœnam *arbitrariam*, quod & Hildebrandus ſecutus. Lindebrogius notat vulgarem lectionem eſſe, *Ariſcadam.* Aliud autem eſt *Ariſcada*, compoſitum ex *Ari* honor, ehre, & *ſcada* damnum, mulcta, ſchaden. Quod recte Speelmannus interpretatus *pœnam infamiæ*, pœnam ignominioſam, quod noſtrates vocant *einen ſpott*, quod noceat honori & famæ. Amerpachius defenſurus lectionem *Armiſcara*, interpretatur quaſi forcipem brachii, quæ interpretatio plane ridicula. At car-

Ariſcada

men

Ther ther thanne thiob vvas,		Is qui tum latrunculus fuerat,
ind er thanana ginas,	30.	atque hinc (his in turbis) invaluerat,
Nam sine vaston		Occupavit ejus (Regis) castra:
Sidd vvarth her guotman.		ex quo factus is nobilis.
Sum vvas luginari,		Alius erat mendax, (falsarius)
sum vvas skachari,		alius erat sicarius,
Sum falloses,	35.	Alius desertor,
Ind er giburtha sih thes.		Et quilibet extollebat se eo (crimine.)
Kuning vvas ehruirrit,		Rex erat attonitus.
das richi al girrit.		Regnum totum perplexum.
Was ehrbolg an Krist,		Erat iratus CHRISTUS,
leid her thes ingaldiz.	40.	permisit hanc tyrannidem,
	Thoh	At

men hoc nostrum & genuinam scriptionem monstrat, & significationem quoque primæva laxiorem, de quovis ignominiarum & contumeliarum genere.

v. 29. *Ther ther thanne thiob uuas.* Pergit in eodem argumento corrupti status publici. *Thiob,* hodie Dieb vocamus, h. e. furem, sed veteribus furem improbiorem etiam significavit, h. e. latronem, latrunculum, raptorem. Otfrid. L. II. cap. XI. 47. quod mercantes Domum DEI speluncam latronum fecerint, ita reddit:

Thiob, latro

Nu duent iz man ginuage
Zi scahero luage.
Zi thiobo anauuelti.
Nunc fecistis eam abunde
Sicariorum speluncam,
Latronum latibulum.

Hîc imprimis ad latrocinia, quæ tum ut ex Lupo ante ostendimus, impune fiebant, reflectit Poëta, quanquam etiam generatim homines nequam, & præsertim proditores patriæ complectitur. Id enim innuit, hujus farinæ homines, vasallos aut præfectos relicto Domino suo, commodum privatum publico prætulisse, castra quæ tenuerunt, hostibus Normannis prodidisse, ac vicissim emolumenta sua cepisse, auctosque fuisse. Quales homines jamtum tempore Caroli Calvi extiterunt. Nomenoius Dux Britonum, Ludovico Imp. & Carolo filio adhæserat, sed regnum affectans in Brittannia auctore Lamberto Comite Nannetensi, Andegavis & vicina eis circumquaque loca pervaserat, Episcopos legitimos expulerat, fures & latrones introduxerat, qua de re legenda S. Lupi Epistola LXXXIV. eodem tempore quo Normanni inter Burdegalam & Santones eruptionem fecerant, *idem Lup. Epist. XXXI.* & ibi St. Baluz.

v. 32. Itaque & seculares & ecclesiastici pariter istis turbis Normannicis fures & latrones notantur: atque ex rapinis suis ac sceleribus magnas cepisse vires, & evasisse GOVDMANS. Gothis: *Godakunds,* nobilis, εὐγενής. Levoldus de Northof in Chron. Comit. de Marka an. 1262. pag. 389. *Capti sunt usque ad numerum XXC. bonorum hominum vel circiter militarium.* Ubi H. Meibomius observat, *Gudemans* Majoribus nostris nominatos equestris ordinis homines, ἱππεῖς. Hoc loco præpotentem denotat, sed in deteriorem sensum: in quo Otfrid. I, XIX, 36. *goteuuuto* de Herode utitur.

Goudman

Thas uuas ther sun guato,
unz starb ther Goteuuuto.
Isthic (in Aegypto) erat filius illustris,
Usque dum moreretur Tyrannus.

Vetus translatio Samuelis Afri Epistolæ ex Latina in Germaniam ab Alphonso Hispano: Ich bruder Alfonsus ein gut mensche von Spangen. Fragment. MS. de bello Saracenico in Hispania Caroli M. v. 2372. vocat *gote Knechte,* strenuos milites:

Ther site vvas under göten Knehten
Sie kunden vvole uehten.
Mos hic erat inter strenuos milites,
Poterant bene pugnare.

Conf. si lubet C. Barth. in Brirton. V. Philippid. v. 220.

v. 35. *Sum falloses.* Compositum ex *Fal,* fala, fallun, felonia, defectus, absfall, desertio, deceptio, insidiæ: & *Los.* Otfrid. ad Ludov. R. v. 60.

Iob bimide io zala
thero fianto fala
Evitet pericula,
Hostium insidias.

Inde vulgare dicterium adhuc reliquum, *einen uf der fale ertappen,* deprehendere quem improbum, veteratorem. Et *falisch,* falsch, falsus. Itemque *Falle,* decipula. *Confer. Glossar. Du Fresne v. Fallire & Fallum. LOS. Loses,* dolus, fraus. Glossæ Lipsii: *Losen, dolosum. Losin, doloso, Losanga, dolos.* Freheri Glossæ Belgicæ: *Fraudulentus, loes. dolus, Losbeit. dolose, losleke.* Itaque *Falloses* sunt veteratores, defraudatores dolosi, proditores.

v. 36. *Ind er giburtha sih thes.* hodie: *sich des uberheben, erbeben.* Nam *Büren* est contingere, oriri, provenire, se tollere. Willeramus in Cant. Cant. pag. 65. *Burit sih,* attollit se. Et pag. 9. *uuanan sih thas leyth geburede,* unde hæc acerbitas provenerit. Glossæ veteres: *ufburrenti, attollens.* Vide *infra v. 87.*

v. 37. *Kuning vvas ehruirrit.* Descripto statu populi, describitur etiam aulæ regiæ status. *Eruirren* est auferre, *entfüren.* Kero: *Si eruirrit, auferatur. Ersirtero, auferenti.* Speciatim de animi perturbatione & quasi amotione. Glossæ [illegible]nsii:

Inferron sal, obstupefacies.

Otfrid. I, II, 63. de malitia Satanæ:

Irsirrit uuerde balo sin.
Tollatur (obstupescat) malitia ejus.

Rex itaque perplexus & perturbatus hic dicitur.

v. 38. *Das Richi al girrit* i. e. *geirret:* Totum Regnum consternatum fuit. Otfrid. IV. XV. 40.

Bin oub lib inti uuar,
Bithiu ni girrot ir thar.
Ego sum vita & veritas,
Propterea non aberratis hic (in me)

Et lib. III, XXVI, 81.

So sint se alle girrit,
Thes uuiges gimerrit.
Sic sunt illi omnes perplexi
Prælio illigati.

Sic hodieque dicimus de perplexo & consternato, *Er ist ganz irre vvorden.*

v. 39. *Was ehrbolgan Krist.* Achilles Gassarus in Dictionariolo Otfrido a Flacio præfixo: *Irbalg, verbarg. Irbolgono, verberge, verhalte,* i. e. *se abscondere.* Intendit Achilles ille sine dubio locum Otfridi IV, 33, 1.

Sunna

Thoh erbarmed es God,	At misertus est DEVS,
vvifs er alla thia nod,	cognoverat omnem hanc calamitatem.
Hiess herr HLudvvigan	Jussit Dominum HLudovicum
tharot far ritan.	eo illico proficisci.
Hludvvig kuning min 45.	HLudovice, Rex mi,
hilph minan liutin;	juva meum populum,

Heigun Eum

Sunna irbalg sih thrato,
sulichero dato.
Sol abscondit se penitus
tali facinore.

Sed rectius transfertur, Sol indignatus vehementer tali facinori. Nam *irbalgan* est irasci, & ex indignatione consequenter adspectu non dignari. Idem Otfridus in Cantic. Esaiæ cap. XII. *Ih lobon dih Trohtin, uuanda du mir irbolgon uuare in demo abtesale:* i. confitebor tibi Domine, quoniam iratus mihi eras in hac calamitate. Idem Evangel. L. V, 8, 116.

Freuuida zi libe
Ni sit irbolgan uuibe.
Lætificati ad vitam
Ne sitis irati mulieri. (Evæ)

Irbulges-dag, dies iræ, idem V, XIX, 46. Et vulgus Argentoratense *balgen* usurpat pro irasci, *erzürnen*. Dicitur igitur hic Salvator abscondisse faciem suam præ ira, & permisisse tyrannidem Normannorum in pœnam. In quam sententiam & Regino Chron. ann. 882. ait: *Sed conatus ejus* (Caroli Crassi) *parum effectum obtinuit, quanquam ut diximus, ex diversis regnis & gentibus inæstimabilis multitudo in unum confluxit, Indignatione cœlesti super Populum Christianum religionem prophanantem desæviente.* Idem ann. seq. de Normannorum successibus: *Sic omnipotens DEUS iratus regno Lotharii adversabatur, & talibus incrementorum cladibus vires ejusdem regni radicitus exterminabat, ut prophetia sanctissimi Nicolai Papæ, simul etiam maledictum quod super idem regnum protulerat, adimpleretur.* Sed & antea regnante Carolo Calvo Episcopi Synodi Meldensis conquesti: *Quartum ex convenientia in prædicto conventu cœptum, & in Verno palatio perpetratum; sed invidia ac malitia diaboli seu ministrorum ejus, nondum Principis & populi auribus propalatum. Inde vero, quia, sicut necesse fuerat, divinis jussionibus non est secuta obedientia, dedit Dominus ab Aquilone, unde, juxta Prophetam, pandetur omne malum, dignos meritis nostris apostolos, crudeles scilicet & immanissimos Christianitatis persecutores Northmannos.*

v. 40. *Leid her ther ingaldiz.*

Ingaldiz est & obscurissima vox & plane suspecta. Convenientior lectio esset: *thezin galdiz.* Sed quid Galdiz sit æque obscurum. Gothis & Svecis celebratur *Arafna Galdur öthins*, i. e. Incantamentum Corvinum Odini. Itemque *Gröu-Galdur, er böngöl syne sinum dauth* i. e. Incantamentum Groæ quod mortuo filio cecinit. Ita interpretati olim hoc, sed vox incantare mediæ Latinitatis scriptoribus non accipitur de actu Magico: nec enim tantum jamtum Lampridius dixit, *Carmina profana incantare.* Sed & Gloss. Gr. Latin. habet: ἐπᾴδω, incanto, præcanto. Et *Incantare* apud Italos & Gallos est idem quod publice vendere vel sub hasta, vel per præconem, *durch offentlichen ausruff*; id quod hodieque alicubi cantando fieri solet. *Conf. Glossar. Du Fresn. v. incantare.* J. Lipsius in Glossis suis habet: *Galenderi, incantantis.* Glossæ antiquæ MSS. Du Fresnii, *Galantes, sperantes.* Sed hæ significationes alienæ omnino videntur. Boxhornii Dictionarium Brittanicum: *Galanas, inimicitia, homicidium.*

Quare dum nihil certi adhuc de hoc vocabulo constitui possit, malui sensum exprimere, donec ex MS. ipso verior lectio, aut ex locis auctorum parallelis significatio vera eruatur: conjecturis interim contenti simus, oportet. Arbitor itaque esse antiquam vocem *Gald*, vel Gvvald, Walt, potentia, tyrannis. Kero: *uualtantem, potentibus.* Glossa Lipsii, *uualdan sal, dominabitur.* Gothis *gavvaldan*, dominari. Marci X, 42. *thai mikilans ize gavvaldand im.* Anglo Saxones: *hyra ealdras anvveald ofer hi habbath.* i. Principes eorum potestatem habent ipsorum. Otfridus I, 27, 18. *thie richun lantvvalton*, i. divites terræ proceres. *Ingaldiz* posset tandem esse compositum, ut *Indati*, unthaten, *Inzibt*, unzucht, frevel. Itaque *Ingaldiz*, impotentia animi i. tyrannis. Conjicit Cl. Rostgaardius, Danus, in literis ad me d. 13. Nov. 1697. datis leg. ni gald iz, nec id punivit. Quod ab initio non displicuit, donec deprehendi Verba *ingelten, ingaltnisse*, retributio, pœna. V. Glossar.

v. 44. *Tharot.* videtur legendum *tharort*, eo loci, *therer orte, thes orts.* Sic *Widerort*, retrorsum, *Otfrid. I, XI, 41. c. XXII, 58.* itemque *Heimortes*, domum, *Idem I, 21, 7.* Sic *Frammordes, Frammert*, porro, in posterum. Formula vetus Confessionis Ecclesiasticæ: *Inti gerro buazzin frammert.* i. & cupio emendare deinceps. Formula fœderis pacis inter Ludovicum & Carolum Reges, fratres, an. 842. *Fon thesemo dage frammordes*, ab hoc die in posterum.

Ritan, equitare. Glossæ veteres: *Ritante, equites. Ritin in geuuesinin*, equitare in armis, *Rhythm. de S. Annone §. 9.* Hic speciatim denotat Expeditionem suscipere bellicam. *Reite*, expeditio: quæ & Latine Equitatio dicitur in charta apud Du Fresn. *Glossar. v. Vexill. S. Martini.* Jus vetus Argentor. c. XLIX. *Svven der Bischov fert des Keisers reite.* i. quando Episcopus iverit in expeditionem Imperatoris. Cui opponitur *zu hofe varen.* c. L. *Svvenne der Bischof zu des Keisers hof vert oder herverte*, i. quoties Episcopus in Imperatoris Curiam vel expeditionem iverit. Hinc *Reitleben*, feudum quod debet servitia militaria: cui opponitur *Sessleben*, feudum cujus possessor non tenetur in expeditionem ire, sed vel castrum aliquod defendere, quod speciatim *Burgleben* dicitur, vel in conventibus, Domini vices gerere, vel alia præstare præter expeditionem bellicam. Neque *ritan* duntaxat notat equo vehi, sed & curru: ut & hodieque Helvetiis & Austriacis est in usu, itemque Belgis, *met de vvagen ryden.* Unde *Reidevvagonon*, curribus, Cantic. Cantic. Willerami cap. 1, 9. *Ih habo dih, friuntin min, geebenmazzot minemo reitgefinde an den reitvvagenon Pharaonis.* i. e. Assimilavi te, Amica mea, equitatui meo in curribus Pharaonis. Hinc Vox Gallo-Celtica *Petoritum.* Festus: *Petoritum, & Gallicum vehiculum esse, & nomen ejus dictum existimant a numero quatuor rotarum. Alii Osce, quod ii quoque PETORA quatuor vocent. Alii Græce sed αἰολικῶς dictum.* Verum evincit Agellius Lib. XV. c. 30. ex Lib. XIV. Rer. Divin. M. Varronis, esse id verbum Gallicum & totum trans alpibus factum. Boxhornius Lexic. Brittan. *Pedvvar, quatuor. Rhedeg, currere. Blaenrhad, præcursor.* Facit denique huc ad Equitationem Francorum, quod Annales Fuldenses ann. 891. *Francis pedetentim* (pedatim, zu fuss) certare *insuetatum est. Arnulphi Imp. tamen verbis incitati, pedestre bellum aggressi contra Nordmannos & Danos, prius Regem flagitantes ut equitando eos procuraret ne quid eis pugnantibus a tergo insidiis inimicorum timendum sit.*

Heigun sa Nordman		Eum Nortmanni
barto biduuungan.		dure presserunt.
Thanne sprach Hludvvig,		Tunc dixit Ludovicus:
Herro so duon ih,	50.	DOMINE, sic faciam,
Dot ni rette mir iz,		Mors ne prohibeat mihi hoc,
al thas thu gibiudist.		omne quod Tu mandas.
Tho nam her Godes vrlub,		Tunc cepit is DEI veniam,
huob her gundfanon uf,		sustulit vexillum classicum,
Reit her thara in Vrankon,	55.	Expeditionem fecit in Franciam
ingagan Nortmannon.		adversus Nortmannos:
Gode thancodun		DEO gratias agens,
thesin beidodun.		hunc exspectans,
Quad: Hin al fromin,		Dixit: Agedum DOMINE,
so lango beiden uuir thin.	60.	tam diu exspectamus Te.
Thanno sprach luto		Postea elocutus clare
Hludvvig der guoto:		Ludovicus ille illustris:
„ *Trostet hiu gesellion,*		Bono estote animo, Commilitones,
„ *mine notstallon,*		Constabularii mei.

„*Hera* Huc

v. 47. *Heigun sa Nordman barto biduuungan.* Heigen, Eigen, habere. Kero: *Eigit, habet. Eigun, habent.* Otfrid. 1, 18, 46. *uuir eigun es firlazan.* i. deseruimus.

v. 51. *Dot ni rette mir iz.* Retten est defendere, sed ut defendere duo denotat, & prohibere ne hostis molestet, & molestantem jam arcere, *Vide Glossar. Du Fresne D.* ita & *Retten* hodie in posteriori significatu usurpatur. Hic prohibendi notationem habet.

v. 54. GVNDFANON. *Fanon* in genere est fascia, linteum, pannus. Lex Alemannorum Tit. LIX. 6. *Medicus cum pinna aut fanone tetigit.* Tit. LXXXIX. *involvat in fanone & ponat sigillum.* Gothica versio: *Plat fanins niugis*, assumentum panni novi. *Marc.* 2, 21. De Fanonibus Offertoriis Du Fresn. in Glossar. Hic significat fasciam alligatam fusti aut perticæ vel hastæ, ad militem ducendum. Porro *Gundfano*, Glossæ veteres scribunt per Ch. *Chundfano, vexilla.* Chunden, Kunden est indicare, denunciare, signum dare, ut Turcarum Cauda equina. Itaque Gundfan est proprie Vexillum classicum, index belli. Alias *Herifanon*, Banner, Panier: Banerherren, Baneresii. *Sturmfan* item. Albertus Argentin. an. 1349. *Carolus Rex hoc audito statim banerium suum, quod dicitur* Sturmfan, *super turrim Ecclesiæ Spirensis constituit.* Mos vetus hinc liquet, quod Imperator vel Rex ipse primus vexillum sustulerit, quod postea Gundfanonario commisit. De Gundfanonariis, *Glossar. Du Fresne*, & Origines Franc. Casenœvii *voc. Gonfanon.* & *Confanonier.* ubi tamen Chundfanon & *Wiffa* non sunt confundenda; quum Wiffæ sive Wippæ etiam sint privatorum extra usum armorum & bellicum, & generatim denotat Signum & insignia quoque sive arma, ein Wapen, ut symbolum proprietatis vel possessionis. Wiffare, saisir, bestecken.

v. 55. *Reit her thara in Vrankon.* Profectionem sive Expeditionem Ludovici R. Galliæ anno quo idem Rex obiit, breviter describit Regino, cujus verba antea jam pag. 6. adducta, una cum relatis ex Annalibus Fuldensibus & Bedæ continuatore. Sed Sedalkurch & pagus Viminacus ad Sequanam situs, ubi hæc victoria obtenta. Nam Nortmanni qui anno 881. in loco qui dicitur Haslou juxta Mosam consederant, Sonum fluvium intrarunt, ibique consederunt usque ad ann. 884. ubi mortuo Ludovico a Carolomanno fratre accepta pecuniâ marina litora repetierunt, ut habent verba Reginonis. Ludovicus ergo ex Gallia profectus eos aggressus ad fluvium Sonum sive Sequanam, quum ibi creberrimas incursiones, ut loquitur idem Regino, facerent, præsertim in Belgium Gallicum, Rotomagensem pagum & viciniam. Hoc est quod Noster ait expeditionem Regem suscepisse *in Franciam* scilicet Occiduam & Belgium Gallicum in pago Viminaco, ad villam Sedalkirch.

v. 59. *Hin al Fromin.* Videtur legendum *Hie al*, hîc omnes, Domine, Te exspectamus. Vel *Hinan.* Fragm. MS. Carminis de Bell. Car. M. Saraceniço v. 1278. *binen mere*, hinfüro, deinceps. Sed nihil muto. *Hin, bina, bine, binen*, promiscue usurpata. Fuit formula aggredientis aliquid in nomine Domini. Sicut hodie dicimus: *Walts Got.* Alfromin, *from* bonus, *alfrom*, optimus; est itaque *alfromin*, mi optime. Ita apud Otfridum L. 1. c. 5, 69. S. Maria alloquitur Archangelum:

> *Vuannana ist iz, Fromin,*
> *thaz ih es uuirdig bin.*
> Quandoquidem sic est, Domine, (mi Bone)
> quod ego digna sim &c.

Sic & alia Maria ad angelos sepulchrales lib. V. 7, 69.

> *Bithiu, Fromin, so ih iu redinon.*
> Propterea, Domini mei, quod vobis dico.

Et v. 97. ad hortulanum:

> *Fromin, dua mih uuis.*
> Domine fac me certiorem.

v. 63. Ludovicus Rex pius, exhibetur porro, precatione brevi ad DEUM effusa pro spe victoriæ, ut concionatur militi pro more Ducum militarium, & ad imitationem Poëtarum veterum, ad incitandos militum animos. Ait: *Trostet hiu.* Pro *hiu* Francico & Belgico Alemanni dixerunt *iu*, vos, *euch*, Trosten est consolari, *Trostet iu*, sive *sih trosten*, est *eine courage ein hertz fassen*, quasi dicat: Fortes estote. Sic alloquitur Rex *die gesellion*, commilitones, vasallos, subditos suos. Posset quis opinari, latere hîc etymon vocis *Vasallorum.* Sed magis est, ut dicamus, vocabulum Vasallorum diminutivum esse a *Bassus*, Vassus, id est subvassus, bassus minor, quum in Capitulis Karolinis *Bassus* vasallum majorem & Capitaneum denotet.

[Margin: Trosten sih. — Gesellion]

v. 64. NOTSTALLON, constabularios reddidi. Stall a Stabulo dictum, Staplum, Staplus, Stapel, Staphel, Synonyma priscis. Imprimis vero Stabulum, Stall fuit equorum, atque κατ' ἐξοχὴν regium, hinc Comes stabuli, *l.* 3. *C. Th. de equor. conlat.* & corrupte *Constabulus.* Regino an. 807. *Burchardum comitem stabuli sui, quem corrupte Constabulum appellamus.* Itaque dignitas hæc Constabulariorum primo Palatina fuit, *Stallmeister:* atque apud Impp. CPolitanos etiam Κοντοσταῦλοι appellarunt, qui præerant Francis ad palatii custodiam, pro more, addictis. Mox in militarem quoque dignitatem translata, & is, qui alias Tribunus militum, dictus Comes Stabuli: isque porro tum in castris, tum in urbibus, qui harum custodiæ adhibiti. Concilium Turonense ann. 1163. c. 10. *In villis vel urbibus vel castellis,* quæ

[Margin: Stall, Constabulus. — Constabularius. 1. — 2.]

„ *Hera ſanta mih God,*	65.	Huc miſit me DEVS,
„ *doh mir ſelbo genod,*		proficiat mihi ipſius gratia
„ *Ob hiu rat thuti,*		Ut vos conſilium detis,
„ *thaz ih hier geſarti.*		ut ego exercitum educam.
„ *Mih ſelbon ni ſparoti,*		Mihi ipſi non parcam,
„ *unz ih hiu ginerrti.*	70.	donec ego vos liberem.
„ *Nu uuil ih thas mir uolgon*		Nunc volo ut me ſequantur
„ *alle Godes holdon.*		omnes DEI fideles.
„ *Giskerit iſt thiu hieruuiſt*		Data eſt hæc vita
„ *ſo lango 'ſo uuil Kriſt.*		tam diu quam vult Chriſtus.
„ *Uuil her unſa hina uuarth,*	75.	Quia is noſtra oſſa ſervat,
„ *thero habet giuuaht.*		eorum habet cuſtodiam.
„ *So uuer ſo hier in ellian*		Quicunque hic in alacritate
„ *giduat Godes uuillian,*		facit DEI voluntatem,
„ *Quimit he giſund us,*		Egreditur is integer (ex prælio)
„ *ih gilonon imos.*	80.	ego præmio afficiam ipſum.
	Bilibit	Si quis

quæ Regis ſubſunt dominio, in quibus Conſtabularii ad tempus ſtatuuntur. Tertio etiam ad Tribunalia hoc dignitatis vocabulum extenſum, & *Staplus* ſignificat Palatium, Mallum, locum judicii. Lex Ripuariorum Tit. XXXIII. §. 1. *Si extra regnum ad regis ſtaplum vel ad eum locum ubi mallus eſt, auctorem ſuum in præſente habeat.* Du Freſne *Gloſſar. v. Staplus.* A qua notatione Conſtabularii Argentoratenſes denominati, vulgo *Conſtoffler*, Equites & Nobiles ab initio urbis non tantum ad cuſtodiendam & defendendam eam adverſus hoſtium vim conſtituti, ſed etiam ad jus dicendum in Palatio regio, quod hodieque inde nomen retinet, *die Pfalz.* Brovver. *Lib. VIII. Annal. Trever.* à Stapholo, gradu, ſtaffel, deducit, quod per gradus ad tribunalia adſcendamus: ſed magis eſt, quod diximus, quam ut hybridam vocem ſine neceſſitate fingamus. Denique & vox Conſtoffel Argentoratenſibus non præciſè illos denotant Nobiles, qui Senatores ſunt, & graduum tribunalis participes, ſed imo & iis contradiſtinguuntur. Conſtitutio Argentor. vetus cap. CXXVI. §. 6. *die Conſtofeler vvenne ſo ein geſchelle vvirt, ſo ſullent ſie in ire Conſtofelle bliben bi demſelben eyde, one die des Rotes ſint.* Et alia, cujus Rubrica: *das nieman von den Antvverken zu den Conſtofelen kommen ſoll*, ea eſt Seculi XV. Hi etiam ſimpliciter dicti *Stallarii*, *Stallere*, i. e. Stallhere, Stallherr. Vid. Gloſſaria Speelmanni & Du Freſne *voc. Stallar.* & *Comes Stabuli.*

NOTSTALLON cur hic dicantur, non æque liquet. Eſt autem *Not*, *noti*, & veteribus & nobis quoque neceſſitas & obligatio imprimis in periculis, anguſtiis. Itaque Notſtallon ſunt Stallarii neceſſarii, h. e. equites, milites, vaſalli, qui etiam non requiſiti à domino, ſi modo ſciant ei magnum periculum imminere, ultro, ſine requiſitione, obligati ſunt adjutorium ſuum ei præſtare, ut loquitur Obertus ab Orto 2. F. 26. *§. licet.* Fragmentum MS. de bello Caroli M. in Hiſpania contra Sarracenos, v. 2537.

Tho uobten vvolle thie Criſtenen.
alſo ſie Got vvolde friſten.
Thie vvaren Godes ſtrangen.
thie lieuen Notgeſtallen.
Tunc pugnarunt bene Chriſtiani.
ſicut eos DEUS volebat conſervare.
Hi erant DEI ſtrenui,
dilecti vaſalli, milites neceſſarii,

Et v. 2640. de milite Saraceno victo:

Sie uuaren rehte notgeſtallen
Thurh not möſen uallen.
Erant veri notgeſtallen,
Ex neceſſitate debeant cadere.

Ita *Notuuerch*, angariam interpretantur Gloſſæ veteres. *Noterbe* hodieque ſuus heres, ſive neceſſarius, qui ex neceſſitate juris debet inſtitui ſaltem quoad legitimam.

v. 66. *Doh.* Videtur potius verbum eſſe, *dihen, doh*, proficere, prodeſſe. V. Gloſſ.

v. 67. Recte porro atque ordine bellum contra Normannos ſuſcepit Ludovicus ex auſpicio divino & conſilio ordinum & vaſallorum. Id enim requirebat jamtum Pax Confluentana ante viginti tunc annos & quod excurrit inter Carolum avum & Ludovicum I. Regem Germaniæ condita, cap. X. *Ut noſtri Fideles unusquisque in ſuo ordine & ſtatu veraciter ſint de nobis ſecuri.* —— *Illorum, ſcilicet veraciter nobis fidelium communi conſilio* —— *aſſenſum præbebimus in hoc, ut illi non ſolum non ſint nobis contradicentes & reſiſtentes ad iſta exſequenda, verum etiam ſic ſint nobis fideles & obedientes ac veri adjutores atque cooperatores vero conſilio & ſincero auxilio ad iſta peragenda, quæ præmiſimus, ſicut per rectum unusquisque in ſuo ordine & ſtatu, ſuo Principi & ſuo Seniori eſſe debet.*

v. 68. 70. *Hier*, her, heri, promiſcue uſurpata pro exercitu, *heer*, hodie. *Ginerrti*, nerien priſcis liberare. Otfrid. II, VII, 25. de Agno DEI: *Thaz thiu liuti nerita.* qui homines ſalvaret. Item I, V, 108.

Nob uuinkil untar himile.
Thar er ſih ginerie.
Nec angulus (eſt) ſub cœlo,
Quo ſeſe eriperet.

Idem Lib. II, XIV, ult. & L. V, c. XIX. 28. & ult.

v. 72. *Godes Holdon.* DEI Fideles compellat vaſallos ſuos, qui bellum contra infideles pro religione & Eccleſia gererent. Otfrid. V, XXII, 541.

Thie holdun ſcalka thine.
Fideles ſervos tuos.

Neque quis Heroes interpretetur, hos enim *Helethe* olim appellarunt. Carmen laudatum de bello Carolino v. 23.

Uuir komen nah ihme zo Achen,
The gebiete er ſine ſprache
Mit uünf hunderet helethe,
Köne unde ethele.
Veniamus ad eum Aquisgranum,
Ibi edicat ſuum Colloquium (Comitia)
Quingentis heroibus,
Fortibus & generoſis.

De illo bello Annales Francici literis Gothicis deſcripti & a Lambecio editi *Lib. II. Biblioth. Cæſ. p. 365. & 372. XI.* Annales *Pithæi & Freberi ad ann. 778.* Eginhardus *in vita Caroli M.* & Anonym. *in vita Ludovici Pii c. I.* De eodem & forte etiam illo ipſo libro ſive Carmine Andreas Presbyter Ratiſpon. *in Chron. Bavar. pag. 13.* ubi hiſtoriam breviter enarrat ex Speculi Hiſtorialis Vincentii Bellovacenſis libro XXV. Itemque ex libro quodam vulgari collectam. *librum vulgarem* intelligo vulgari lingua h. e. vernacula ſeu Teutonica conſcriptum, quem & ipſum DEO concedente & otio ſuppeditato ex duobus MSS. egregiis Archivi Argentoratenſis edemus.

v. 73. *Giskerit iſt thiu hieruuiſt.* Confortaturus Rex impera-

„ *Bilibit her thorinne,*		Si quis morietur hic (in prælio)
„ *Sineno kunnie.*		ejus familiæ (dabo.)
Tho nam her skild indi sper,		Tunc arripuit scutum & lanceam,
ellianlicho reit her.		festinanter equitans.
Vuold her uuarer rahchon	85.	Volebat is vere vindictam sumere
sina uuidarsahchon,		de suis adversariis.
Tho ni uuas iz buro lango		Tunc nec erat intervallum longum,
fand her thia Northmannon.		inveniebat Nortmannos.
„ *GODE LOB. sageta.*		DEO sit laus! dicebat,
Her sibt thes her gereda.	90.	Videns id quod desiderabat.
Ther kunig reit kuono.		Rex currit audacter
sang lioth frano.		Præcinit canticum publicum (Litaniam)
Ioh alle saman sungun		Atque omnes conjunctim cantabant
Kyrieleison.		Kyrie eleison.
Sang		Can-

imperator animos suorum, Ludovicus, ait, mortem non esse metuendam, quum vita nostra dependeat a Christi jussu ac nutu. *Hieruuist*, q. d. hiervvesen, hiersein, Nostrum hic-esse. Kero: *Uuist*, fuerit. *Durubuuist*, perseveraverit. *Giskerin*, donare, largiri, hodie Bescheren. obsoletum est *Skeren*, dare. Porro rationem subjicit, quod ossa nostra Deus custodiat post mortem. Sic enim legendum v. 76. *giuuaht*, hodie *bevvacht*, custodit. *Uuahta*, vigilia. Alludit autem ad textum SS. Scripturæ Psalm. XXXIII. 21. *Custodit DOMINUS omnia ossa eorum: unum ex his non conteretur.*

v. 77. & 84. *Ellian*, & *Ellianlicho*, festinatio, alacritas, festinanter, alacriter. Kero & Otfridus dicunt *Ilen*, nos *eilen*.

v. 81. *Bilibit*, hodie: *bleibt er im treffen:* sin moriatur in prælio. Otfrid. III, XXIII, 98. de morte Lazari:

Er selbo meinta auur thaz,
Thaz er tho biliban uuas.
Ih uuille iu iz zellen quad er ér,
Ist Lazarus bilibaner.

i. e. Ipse vero designabat hoc,
Quod mortuus esset:
Volo vobis dicere, respondit Ipse:
Lazarus mortuus est.

Liber Salicus MS. Monasterii Ebersheim. cap. de judicio mortuorum: *Svva ein meiger blibet der des Goteshuses ist, der git zuuene velle deme Goteshuse, von dem Libe das beste. darnach das beste von dem ambachte h. e. Si villicus moritur.*

v. 82. *Kunnie*, familiæ, uxori & liberis atque cognatis. Otfrid. I, IX, 41. de S. Johannis nominis impositione;

Ni uuas in ther namo nami
In thinemo kunne.
Non fuit hoc nomine nominatus
In tua familia (quisquam.)

Et cap. seq. v. 11.

In kunne eines Kuninges,
Sines drut theganes.
In familia Regis
Fidelis servi ejus. (Davidis)

Cantus militaris. v. 92. *Sang liothfrano.* cantavit Litaniam. *Lioth*, canticum, hodie Lied. Otfrid. Lib. IV, 4, 107. de Hosianna:

Theses liedes uuunna
Al einera stimma.
Hujus cantici gaudium
Omnes una voce. (cantarunt.)

Apud Suecos celebre adhuc Poëma Sæmundi Multiscii, dictum *Sólar-lioth*, Solis carmen. *Wiblieth*, de exercitu Barracenorum Fragm. antea laudatum de bello Carolino v. 2355.

Siuen thusent born tha uore clungen.
Ire vviblieth sie sungen.
i. e. Septem mille buccinæ hic præcinebant,
Cantica sua sacra cantabant.

FRONO vel *Frano* & publicum & sacrum denotat. Itaque vocabulo *liothfrono* eleganter exprimitur vox Græcanica LITANIA h. e. preces publicæ & sacræ, *l. 3. C. de haret.* & *l. 30. C. Th. eod.* Novell. *Justin.* CXXIII. *c. 32.* λιτὴ, λιτὶ, λιτανεία, λιτανία, litatio, deprecatio. *Aeg. Menag. Etymol. Gallic.* De antiquissimo more Germanorum gentilium, in prælia euntium ait Tacitus: *Fuisse apud eos & Herculem memorant, primumque omnium virorum fortium ituri in prælia canunt. Sunt illis hæc quoque carmina, quorum relatu, quem BARDITUM vocant, accendunt animos futuræque pugnæ fortunam ipso cantu augurantur. terrent enim trepidantve, prout sonuit acies. Nec tam voces illæ, quam virtutis concentus videntur. affectatur præcipue asperitas soni, & fractum murmur objectum ad os scutis, quo plenior & gravior vox repercussu intumescat.* Ipsa vox BARDITUS Celtica est, Gallis & Teutonibus usitata olim. Boxhornius Lex. Britann. *Bard. Poëta, propheta. Bardoneg, poëtica. Barddoni, poëta.* Morhovius. *P. II. c. VI. & seq. de Poësi Germ.* ex Jo. Saxone refert, *Barr* carmen olim significasse. *Barditum* porro carminis relatum Tacitus interpretatur, i. e. cantationem ipsam.

v. 94. At vero illustris hic textus nostri Poëmatis ostendit, Francos & Germanos ad Christianismum conversos loco istorum carminum, LITANIAM, KYRIELEISON, & ALLELVJA cantasse. *Vide & du Fresne Glossar. v. Kyriel.* ubi & locum de miraculis S. Berlendis allegat: *Omnibus clericis Hymnum concinentibus, —— Laicis vero Kyrieles celebrantibus.* quod de clero ibi dicitur, id in nostro carmine de Rege, ut Kyrieles de milite. Ad hunc morem alludit anonymus translator vetus (cujus Summaria Psalmorum Notkeri Psalterio adjuncta sunt. T. I.) Psalmi XXV. MS. in Summaria: Der Psalme vvaz Davides letanie so er facht vvieder die heiren philistim und ir folk. Huc facit & Poëma Classicum de victoria Henrici Aucupis Imp. quod edidit Morhov. *de Lingu. & Poës. Germ. P. II. c. VII. pag. 344.*

Kyrieleison,
Pidi pom pom pom,
Lerm, lerm, lerm, lerm,
Sich keiner herm.
Drom drari drom.
Kyrieleison.

Idem & hunc Danorum veterum morem allegat ex Chron. Norvveg. veteri:, eoque trahit locum S. Augustini de Gothis Epist. 178. *Si hora armen, Domine miserere.* quod corruptum censet ex *Herre dich forbarme.* Sed unica literula tantum mutanda: *Si Hera armen*, i. e. Sis DOMINE miserens sive misericors. *Armen* misereri est. Gothica versio Matth. X. 48. *Armai mik*, miserere mei. Anglo-Saxones *Ofear min*, misereri, erbarmen.

De Alleluja testatur Beda *Lib. I. Eccl. Hist. Anglic. cap. XX.* ait: *Tunc subito Germanus signifer universos admonet & prædicat, ut voci suæ uno clamore respondeant, securisque hostibus, qui se insperatos adesse confiderent, ALLELVIA tertio repetitum Sacerdotes exclamabant. Sequitur una vox omnium, & elatum clamorem repercusso aëre montium conclusa multiplicant: hostile agmen terrore prosterni-*

Sang uuas gesungen.	95.	Canticum erat decantatum:
Uuig uuas bigunnen.		Prælium cœptum.
Bluot skein in uuangon		Sanguis apparuit in genis
Spilodunder Vrankon.		exultantium Francorum.
Thar raht thegeno gelih,		Hic vindictam sumsit miles pariter,
Nichein so so Hluduuig.	100.	nemo sic ut Ludovicus.
Snel indi kuoni.		Alacer & audax,
thas uuas imo gekunni.		hoc erat ipsi congenitum.
Suman thuruch sluog her,		Alium percussit.
Suman thuruch stach her.		alium perfodit.
Her skancta cehanton	105.	Propinavit subinde
sinan fianton		suis hostibus

Bitte- Ama-

sternitur. Facit & huc idem Beda c. XXVI. *Fertur* inquit, *quod appropinquantes civitati, more suo, cum Cruce sancta, & imagine magni Regis D. N. I. C. hanc Letaniam consona voce modularentur:*

Deprecamur TE DOMINE in omni misericordia tua
ut auferatur furor tuus & ira tua a civitate ista
& de Domo Sancta tua, quoniam peccavimus.
Alleluja.

Porro cantarunt Majores in prælium ituri etiam Hymnum Angelicum: *Gloria in excelsis.* Fragm. MS. de Bell. Saracen. v. 3175. post relatam Turpini Episcopi concionem ad militem, qua etiam ad piam mortem animos militum præpararet:

Hiute gesehe vvir unseren Herren.
Tha sin vvir iemer mer uro.

Sequitur acclamatio militum:

Sie sungen Gloria in excelsis DEO.

i. e. Hodie videbimus Dominum nostrum!
Ibi erimus perpetuo lætabundi,
Cantabant: Gloria in exc. DEO.

Denique & SS. Synaxi se præmunierunt. Idem Fragm. v. 1930.

Tho thie belete uernamen
Thaz thie baithene mit samenunge vvaren
Sie baten ire Euuarten
Thaz sie sih gareten.
Zö ire ambafte sie giengen.
Godes lichamen sie entpfiengen.
Sie sohten ibre uenie.
Sie riefen bine ze bimile.
Zo uile manegen stunden.
Sie maneten Got siner vvunde.
Tha er sine mite erloste.
Thaz er sie getroste.
Thaz er in ire sunde uergeue
Unde selue ire urkunde vvere.
Mit pihte sie sih bevvareten.
Zo theme tothe sie sih gareten.
Unde uuaren itboh göte knehte.
Zo there martere gerehte.
There sele ze vvegene.
Thie vvaren Godes thegene.
Sie ne vvolten niht entrinnen.
Sie vvolten gerne vvither gevvinnen
Thaz unser alte erbe.
Tharnah streueten thie belethe.
Ia vvaren thie herern etbele.
In Cristen licheme leuene.

i. e. Cum hoc heroes (nostri) cognoscerent,
Quod gentiles colligendo milite occuparentur,
Rogabant ipsorum Sacerdotes
Ut se præpararent.
Officium suum obirent.
Corpus Divinum offerrent.
(Itaque) quærebant illi veniam suam.
Ibat clamor cœlo,
Per aliquot horas.
Admonebant DEUM vulnerum suorum,
Quibus eos redemisset;
Ut eosdem consolaretur,
Et peccata ipsorum iis remitteret,
Et ipse testis (intercessor) ipsorum esset.
Confessione sese confortabant.
Ad mortem se præparabant.
Erant nihilo tamen minus boni milites,
Ad tale martyrium promti,
Vitam suam in periculum conjicere.
Hi veri DEI servi.
Qui Nolebant effugere.
Malebant recuperare
Vetus nostrum patrimonium.
Eo contendebant hi Heroës.
Et erant hi domini nobiles.
In Christi corpore vividi.

v. 96. *Uuig*, prælium, pugna, bellum. Glossæ Lipsii: *Vuig, uuic, bellum, prælium.* Vetus versio Cantici Canticorum cap. IV. 4. *Din hals ist samo Davidis Wighus, da diu uuere obena angeuuorht ist. Dusent Skilte hangent an dero uuere unte allerslahto uuiggevvaffene.* i. *Sicut turris David collum tuum: quæ ædificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* Ubi Fr. Junius rationem denominationis a cuneo eoque militari arcessit, *pag. 119.* Glossæ veteres: *Wigant, pugnator. Uuicliban, bellicosum. Wigesleitida, belli duces. Widaruuigan, rebelles.*

v. 98. *Bluot skein in uuangon spilodunder Vrankon.* i. *der spielenden Franken:* exultantium & irrumpentium Francorum in Normannos. Otfrid. I, VI, 7. de S. Johannis saltu:

Io spilota in thera muater
Ther ira sun guater
Et exultavit in utero
Filius ejus bonus.

Laudatum Fragm. MS. de bello Sarraceníco v. 3003.

Tho kam ther belet Sampson,
Er sloh Scarpulon
Then Kunig von Iren
Uil nah sineme liue.
Thaz ime thaz plöt uz then ögen sprang.

i. Mox adventabat heros Samson
Percutiebat Scarpulum
Regem Irensem
Multum in corpus ejus,
Ut sibi sanguis ex oculis prosiliret.

Iratis oculi cur sanguine turgescant disquirit Aristoteles in *Problemat.* & vid. Erasmi *Chil. 2. Cent. 1. Adag. LXX.*

v. 102. *Gekunni*, congenitum. *Kunnie*, supra v. 82. Kero: *Chunni, genera. Cotchundiu, divini generis.* Gothis

Bitteres lides.		Amarum potum.
so uuehin hio thes libes.		sic cesserunt hic de vita.
Gilobet si thiu Godes kraft,		Benedicta sit DEI virtus!
Hludvvig uuarth sighaft.	110.	Ludovicus factus victor.
Sag allin Heiligon thanc.		Dic omnibus sanctis gratias.
Sin vvarth ther Sigikamf.		ipsius facta victoriosa pugna.
	Odar	At

this *Kun* generatio *Marc. VIII. 12.* *Godokunds*, nobilis. *Luc. XIX. 12.*

v. 107. Lides. *Lid* est sicera, h. e. potus confectus a siceratoribus, *qui cerevisiam vel pomaticum sive piraticum vel aliud quodcunque liquamen ad bibendum aptum fuerit*, facere sciunt, ut Kapitulare de villis Karoli M. §. 45. id exponit. Otfridus L. 1, 4, 70. de S. Johanne Baptista:

Ni fullet er sih uuines,
Oub lides nibeines.
Non implebit se vino,
Nec sicera ulla.

Idem L. 2, 8, 21. de vino in Cana deficiente:

Tho zigianc des lides,
Ioh brast in thar thes uuines.
Tunc consumta erat sicera
Et deficiebat vinum.

ita enim vitiosa lectio Flaciana est emendanda. Idem mox v. 50. de S. Maria ad ministros:

Gibot si then sar gâhun,
Thiu thes lides sahun.
Præcepit illa confestim his
Qui potum observabant.

Et v. 189. *Thiu faz thiu nâmun lides*
Zuei odo thriu mez.
Hydriæ istæ capiebant potus
Duas vel tres metretas.

Idem L. 4, 33, 39. de potu passionis:

Sie 'nan oub tho qualtun,
Mit ezzichu drangtun,
Mit bitteremo lide,
Thez datun se al bi nide.
Ipsum quoque sic tormentarunt,
Aceto potarunt,
Amaro potu,
Id fecerunt omne ex invidia.

v. 108. *So uuehin hio thes libes.* Uuehin est cedere, hodie pronunciatur *Weichen*. Kero: *Uuehsalum*, *vicissim. Uuehsal*, *alternatio, permutatio, vicissitudo.* Otfrid. V, 19, 114. de Aeternitate & extremo judicio:

Thar n'ist miotono uuiht,
Oub uuehsales nia uuiht.
Ibi non est doni (corruptionis) quicquam,
Nec permutationis locus.

Hio, videri possit corruptæ lectionis esse, & forte legendum *Sie*, isti. Sed nihil dum muto. Recurrit hæc particula mox v. 115. *Garo sosér hio uuas.* Ubi promtitudo & prudentia Ludovici R. *hio* h. e. hîc, in hoc conflictu, celebratur.

Thes libes non corpus, *thes leibs*, sed vitam, des lebens, proprie significat. Kero: *Des euuigen libes*, *vitæ æternæ.* Symbolum Apostolicum Alamannicum: *Geloubo euuigen lib.* credo æternam vitam. Item: *Ich gelob nah disem lib den euuigen lib.* Credo post hanc vitam æternam vitam. Notgerus in Psalm. XXVI. *des libes ursprung*, *fons vitæ.* Glossæ Lipsii: *Liba*, *vita. Libes*, *vitæ.* ubi Lipsius adjicit: *Nos leue*, *tamen & vulgo By lyue, illo sensu.* Atque in Germania superiori hodieque ista formula interdicentis vulgo: *Bey leibe nicht*, per vitam ne facias. Sed & Edicto Imperatoris Augusti de Censu orbis Romani Otfridus inserit:

Thaz si gomman ioh uuib,
In thiu si uuollen haben lib.
Fuat vir vel mulier,
Modo velint habere vitam.

Quod hodie dicimus: *Bey leib und lebens straffe.*

v. 111. *Sag allin heiligon thanc.* Sic enim legendum pro eo quod scriptum *Sab.* Quæ fuerit sententia Ecclesiæ Francorum de veneratione Sanctorum, pluribus docet S. Agobardus Archiepiscopus Lugdunensis *lib. de Imaginibus.* cap. 29. coævus scriptor, qui præter aliorum SS. Patrum dicta, etiam S. Augustini *Lib. XXII. de Civ. DEI. c. X.* laudat; *Faciunt mirabilia martyres vel potius DEUS aut cooperantibus, aut orantibus eis, ut fides illa proficiat, qua eos, non deos nostros esse, sed unum DEUM nobiscum habere credamus. Denique pagani diis suis & templa statuerunt, & ædificaverunt aras, & sacerdotes instituerunt, & sacrificia fecerunt. Nos autem martyribus nostris non templa sicut diis, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud DEUM vivunt spiritus, fabricamus. Nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus martyribus, sed uni DEO & Martyrum & nostri sacrificium immolamus; ad quod sacrificium, sicut homines DEI, qui mundum in ejus confessione vicerunt, suo loco & ordine nominantur, non tamen a sacerdote, qui sacrificat, invocantur, DEO quippe, non ipsis sacrificat, quamvis in memoria sacrificet eorum; quia DEI sacerdos est, non illorum. Ipsum vero sacrificium, corpus est Christi, quod non offertur ipsis, quia hoc sunt & ipsi.* His præmissis hoc Agobardus subjicit judicium & confessionem nomine Ecclesiæ Francorum: *Hæc est sincera religio, hic mos catholicus, hæc antiqua Patrum traditio; sicut etiam Libro Sacramentorum, quem Romana tenet Ecclesia, facile comprobatur. Hunc venerationis modum qui supergreditur aut relinquit; contemnit disciplinam patris sui, dimittitque legem matris suæ. Ideo nec gratia capiti ejus addetur, nec torques collo. Teneatur itaque via regia. Non ponamus spem nostram in homine, sed in Deo.* Et cap. XXXI. ait: *Quicunque aliquam picturam vel fusilem sive ductilem adorat statuam, non exhibet cultum DEO, non honorat angelos vel homines sanctos, sed simulacra veneratur. Agit hoc nimirum versutus & callidus humani generis inimicus, ut sub prætextu honoris Sanctorum, rursus idola introducat, rursus per diversas effigies adoretur. Adspiciamus picturam quasi picturam, vita, sensu, & ratione carentem. Pascatur hac visione oculus. DEUM vero veneretur animus; qui & Sanctis suis victoriæ coronam, & nobis intercessionis eorum tribuit adjutoria.* Atque porro cap. XXXV. ait: *Nec iterum ad sua latibula fraudulenta recurrat astutia, ut dicat, se non imagines Sanctorum adorare, sed sanctos. Clamat enim DEUS:* Gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam sculptilibus. *Et Apostolus de Domino nostro, Mediatore DEI & hominum, Homine CHRISTO JESU:* Propter quod & DEUS exaltavit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen. *Quale vero hoc nomen sit, consequenter exponit:* ut in nomine JESU omne genu flectatur cœlestium, terrestrium &c. *hanc potestatem, laudem, dominationem, hoc nomen quod est super omne nomen nullus sanctus angelus, nullus sanctus homo sibi usurpat. Angelus enim qui usurpavit, vel homo quem usurpare suasit, uterque corruit.* Atque hæc tunc fuit doctrina Ecclesiæ Francorum de invocatione Sanctorum, quorum hic fit mentio, & secundum quam hic locus intelligendus.

Porro

Odar abur HLudvvig *Kuning uuar salig.*		At vero Ludovicus Rex fuit felix.
Garo so ser hio uuas *Svvar so ses turft uuas.*	115.	Promtus uti hîc fuit, Gravis quantum opus erat.
Gibalde inan, Truhtin, *bi sinan eregrehtin.*		Serva ipsum, DOMINE, in sua Majestate!

Porro huc pertinent quoque laudes publicæ & solennes, & acclamationes Regibus factæ. Concilium Triburiense ann. 821. c. ult. *Omnes Galliæ & Germaniæ Principes.* —— *& Ecclesiasticus Ordo, DEO & Principibus laudes referentes, hymnum TE DEVM LAVDAMVS decantabant.* Atque in his solennibus acclamationibus etiam Litaniarum usus fuit. Andreas Presbyter *in Chron. Bavar. pag. 15.* de Arnulphi Imp. nepotis Ludovici Germanice ex fratre, victoria ultima de Nortmannis: *Arnolphus Imper. cum Nortmanni pessimi pagani Episcopia & monasteria Sanctorum devastarent, & Episcopos una cum Canonicis, Monachis & Sanctimonialibus indifferenter necarent, conducto exercitu in fines Occidentalium Francorum, ubi hostes consederant, devenit. Tunc cæteris omnibus præ multitudine nimia paganorum, & ob pedestre bellum Francis eatenus insolitum, desperantibus, Rex solus in Rege Regum spem suam ponens, & exhortationibus validis ad ulciscendum Christianorum sanguinem incitans milites, ipse vexillum anteferens præliari cœpit, & mox subveniente gratia DEI victoria cessit ad Christianos, ita ut amnis alveus cui insederant, & antea illis pro muro fuerat, tunc cadaveribus interceptus, universis stupentibus siccus appareret. In eo prælio cæsi sunt duo Reges Nortmannorum & Danorum, Sigefridus & Godefridus, nec non Regia signa sedecim ablata, & in Bavariam Ratisponam pro testimonio sunt transmissa. Tunc quoque Rex cum omni exercitu ad Letanias procedens, laudes magnificas DEO celebrare præcepit, qui talem suis tribuit triumphum, ut uno de parte Christianorum occiso, mille de parte paganorum perirent usque ad unum.* Has laudes publicas non fuisse carmina in laudem Principis composita, quale hoc præsens est, sed meras acclamationes, asserit Du Fresne *in Glossar. voc. Laus.* Quod uti regulariter verum esse fateor, ita non video, cur fieri non possit, quo minus & hoc præsens, & forte alia quædam illis acclamationibus interseri potuerint. Denique formas Litaniarum tum temporis Francis usitatas refert Alcvinus, Magister Caroli M. *pag. 193. & 280.*

v. 114. *Kuning uuas salig,* Rex Salicus, Pius, Felix, securus. Sigismundus Imp. in Articulis militaribus belli Hussitici an. 1431. *Auch sol ein yeglicher der in die Here furet spise und trang, kaufmanschaft vvelcherley das ist, zu und ab von den Heren, sicher und selig sin vor allermenniglich.* i. e. Quilibet qui in castra cibum & potum, merces cujuscunque generis, apportat vel reportat à castris, securus & tutus esse debet contra omnes & singulos. Hinc *Terra Salica,* quæ libera & immunis est ab oneribus ordinariis, ut feuda franca. *Franci Salici,* freye Franken, immunes ab oneribus vulgaribus, ob ministeria quæ in Sala seu Curia Regia obibant. Sed & omnes in Curia vel Palatio Regio gaudent securitate Salica, quam *Burgfriden* vocamus.

v. 115. *Garo.* Glossæ Lipsii: *Garo, garu,* paratus. Kero: *Karata,* præparavit.

v. 116. *Seuuar,* videtur legendum *Suuar,* gravis. Kero: *Suuar,* grave. *Suuarriu,* gravis.

v. 118. *Eregrehtin,* Otfrid. VI, 1, ult.

Al bi thinen mahtin,
Ioh hohen eregrehtin.
Omnia per tuam potentiam,
& summam Majestatem.

Et c. 5, 44.

Thaz oli oub thia slihti
thera sinera eregrehti.
Oleum & æquanimitatem
suæ Majestatis.

Et V. 23, 581.

Idmer in then mahtin.
bi sinen éregrehtin.
Semper in potentiis
per glorias suas.

Et I, 4, 33. de populo orante,

Sie uuarun iro henti
zi Goti heffenti,
Sinero eregrehti
uuarun thiggenti.
Erant suas manus
ad DEVM tollentes,
Ejus glorificationi
erant inservientes.

Vox ex *Ere,* honor composita & *gerehti* sive *kerehti,* quod Kero vindictam interpretatur. *Rehcham, ultor,* idem significat itaque proprie gloriæ honoris & Majestatis tuitionem & vindicationem, quam Regi apprecatur Poëta, à qua salus populi dependet ac vicissim. Felicitatem temporum ab auspicio Regio dependere, communi Gentium consensu constat: atque ut sanitas capitis & membrorum una sanitas est: ita capiti prærogativa hactenus debetur, quippe quod operationibus ad totius corporis salutem tuendam, præcellat.